

Grensen mellom ytringsfrihet og privatlivets fred

Pressens ansvar for offentliggjøring av private opplysninger

Kandidatnr: 322

Veileder: Kyrre Eggen

Leveringsfrist: 25/04-2003

Til sammen 17 989 ord

19.05.2003

Innholdsfortegnelse

<u>1. INNLEDNING</u>	1
1.1 OPPGAVENS PROBLEMSTILLING	1
1.2 VALG AV OPPGAVE	1
1.3 METODE OG KILDEBRUK	3
1.4 AVGRENSNING OG SYSTEMATIKK	4
1.5 REGLER SOM VERNER PRIVATLIVET	5
1.5.1 HENSYN BAK REGLENE	5
1.5.2 STRAFFELOVEN § 390	5
1.5.3 ÅNDSVERKLOVEN § 45 C	10
1.5.4 DET ULOVFESTEDE PERSONVERN	11
1.5.5 EMK ART. 8	12
1.5.5.1 Generelt om EMK art. 8	12
1.5.5.2 EMK art. 8 betydning for norsk rett.	13
1.6 REGLER SOM VERNER YTRINGSFRIHETEN	13
1.6.1 HENSYN BAK REGLENE	13
1.6.2 GRUNNLOVEN § 100	14
1.6.3 EMK ART. 10	15
1.6.3.1 Generelt om EMK art. 10	15
1.6.3.2 EMK art. 10 betydning for norsk rett	19
<u>2. UTGANGSPUNKTET FOR GRENSEDRAGNING MELLOM YTRINGER SOM KRENKER PRIVATLIVET OG YTRINGSFRIHETEN.</u>	20
<u>3. GENERELT OM BEGREPET ALLMENN INTERESSE</u>	22

<u>4. NÅR YTRINGSFRIHETEN TILSIER AT PUBLISERING AV PRIVATE OPPLYSNINGER ER RETTMESSIG</u>	25
4.1 GENERELLE KRITERIER	25
4.1.1 OPPLYSNINGENS SANNHET	25
4.1.2 OPPLYSNINGENS SENSITIVITET	27
4.1.3 OPPLYSNINGENES FORM	28
4.1.4 BETYDNINGEN AV AT OPPLYSNINGEN TIDLIGERE ER OFFENTLIGGJORT	30
4.1.5 HENSIKT ELLER MOTIV BAK OPPLYSNINGEN	32
4.1.7 PRESSEETISKE REGLER	35
4.2 ÆLIKE TYPETILFELLER AV PRIVATE OPPLYSNINGER SOM HAR ALLMENN INTERESSE	37
4.2.1 OPPLYSNINGER SOM FREMKOMMER I FORBINDELSE MED KRIMINALSAKER	37
4.2.2 OPPLYSNINGER SOM ER OFFENTLIG TILGJENGELIG	40
4.2.3 OPPLYSNINGER SOM BELYSER DISKREPANS MELLOM PRIVAT OG OFFENTLIG OPPTREDEN	42
4.2.4 OPPLYSNINGER SOM BELYSER PERSONERS EGNETHET TIL Å UTØVE SIN FUNKSJON	43
4.2.5 OPPLYSNINGER SOM BELYSER DISKREPANS MELLOM PRIVAT OPPTREDEN OG IMAGE	45
4.2.6 OPPLYSNINGER SOM BELYSER BEVEGGRUNNEN FOR EN BESLUTNING	46
4.2.7 OPPLYSNINGER SOM ILLUSTRERER ET SAMFUNNSPROBLEM	47
<u>5. NY GRUNNLOV § 100</u>	48
5.1 GENERELT OM NY GRUNNLOV § 100	48
5.2 OM NY GRUNNLOV § 100 VIL MEDFØRE NOEN ENDRINGER I GRENSEDRAKNINGEN	49
<u>6. AVSLUTNING</u>	50
6.1 OPPSUMMERING	50
6.2 BETRAKTNINGER OM DEN VIDERE UTVIKLING PÅ OMRÅDET	51
<u>7. LITTERATURLISTE</u>	55
<u>8. DOMMER FRA DEN EUROPEISKE MENNESKERETTIGHETSDOMSTOL</u>	59

1. Innledning

1.1 Oppgavens problemstilling

hovedproblemstillingen i denne oppgaven er å klargjøre i hvilke tilfeller pressens offentliggjøring av ytringer som krenker privatlivet er rettmessig.

En uavhengig og kritisk presse er en av bærebjelkene i et demokrati. Det er viktig at folket får informasjon slik at de kan danne seg meninger om hvem som skal styre landet og hvordan det skal styres. Det er også viktig at de folkevalgte blir gjort oppmerksomme på folks synspunkter, ønsker og behov. Ytringsfrihet er også nødvendig for å kunne sette søkelys på suspekte forhold i samfunnet og avdekke maktmisbruk. Det er blant annet pressen som sørger for denne informasjonsspredning til folket.

Pressens utøvelse av ytringsfrihet kan gripe inn i privatlivets fred. Pressen offentliggjør tidvis private opplysninger som krenker menneskers privatliv og integritet. Å beskytte privatlivets fred er viktig ut i fra hensynet til individet såvel som ut i fra hensynet til kvaliteten på den offentlige debatt.

I de fleste tilfeller kommer ikke disse interesser i strid med hverandre. Pressens tiltenkte funksjon som informasjonsformidler og samfunnskritiker kan normalt ikke brukes som argument for å tillate offentliggjøring av private opplysninger. Dette generelle utgangspunkt er ikke uten unntak. Det forekommer tilfeller hvor det oppstår konflikt mellom pressens ytringsfrihet og privatlivets fred. Slike tilfeller forekommer når en ytring som krenker privatlivet er av allmenn interesse. Det må da foretas en avveining mellom disse to motstridene interesser. Det er denne konflikten jeg skal behandle i min oppgave. Jeg skal forsøke å klarlegge hvor grensen mellom ytringer som krenker privatlivet og ytringsfriheten går.

1.2 Valg av oppgave

Grensen mellom ytringsfrihet og privatlivets fred har som følge av en mer pågående og aggressiv journalistikk blitt mer påtrengende i de senere år.

For å kunne oppfylle den viktige rolle pressen har må journalister være kritiske og nærgående, særlig ovenfor personer med makt og andre aktører i det offentlige rom. Det er viktig at mennesker med makt blir underlagt slik granskning, iallfall så lenge granskingen relaterer seg til deres maktutøvelse. Dette er en belastning maktpersonen i fokus må leve med. Samtidig skal pressen vise respekt for enkeltmenneskers integritet og privatliv. Den bør ikke fremheve personlige og private forhold når dette er saken uvedkommende. Journalister skal foreta en avveining mellom disse to interesser i deres virksomhet.

Det er en stadig debatt om en påstått nivåsenkning i journalistikken.¹ Enkelte har hevdet at denne avveining den senere tid har vært ute av balanse. En del mener at pressen misbruker ytringsfriheten og håner dens idé og innhold. Pressen driver en kommersiell virksomhet og den økende konkurransen på markedet har medført at hensynet til økt opplag og profitt ofte står i fokus. Store bilder, dramatiske overskrifter, og personifisering har blitt viktige virkemidler i kampen om å selge flere aviser. I tillegg har nye elektroniske medier som Internett økt antallet virksomheter og personer som driver publiseringsvirksomhet og derved økt risikoen for personvernkrænkelser. Dette går på bekostning av individet.

Etter min mening er dette en bekymringsfull utvikling. Pressen må i tillegg til å drive en lønnsom virksomhet være sitt samfunnsansvar bevisst. Pressen har stor makt og det er særlig viktig å sette søkelyset på pressens forhold til individet. Tore Tønnes selvmord i desember 2002 utløste en omfattende debatt om pressens rolle i samfunnet. Problemstillingen er påtrengende og dagsaktuell. For å sikre respekten for individet og dets rettigheter er det nødvendig å klarlegge hvor grensen mellom de motstridende interesser går. Det er dette behov som ligger til grunn for mitt valg av oppgave.

¹ I St.meld. nr. 32 (1992-93) kritiseres pressen på s. 48 for «ein aukande tendens til personfokusering og unødvendig uthenging av namngivne eller lett gjenkjennelege personar».

1.3 Metode og kildebruk

I mitt forsøk på å drøfte den aktuelle problemstilling vil jeg anvende vanlig juridisk metode som ikke beskrives nærmere i min oppgave. Oppgaven reiser imidlertid noen spesielle metodiske problemer, som fortjener enkelte korte kommentarer.

Svaret på hvor grensen mellom ytringsfrihet og privatlivets fred trekkes må baseres blant annet på en analyse av praksis fra den europeiske menneskerettighetsdomstol (heretter EMD). Gjennom menneskerettsloven (lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30) er den europeiske menneskerettighetskonvensjon (heretter EMK) en del av norsk rett. I den grad det er motstrid mellom norske regler og EMK, går EMK foran. Dette følger av menneskerettsloven § 3. EMK er bindende for konvensjonsstatene med det innhold EMD legger i konvensjonen.² EMK art. 10 verner ytringsfriheten. Ytringsfrihet defineres i bestemmelsens første ledd, mens bestemmelsens andre ledd regulerer når inngrep i ytringsfriheten er tillatt. Når norske domstoler anvender lovgivning som griper inn i ytringsfriheten må disse inngrep være i samsvar med EMK art. 10 (2). Norske domstoler må således basere seg på de rettskilder og tolkningsprinsipper EMD legger til grunn når de tolker EMK for å fastlegge hvilket resultat de tror EMD ville ha kommet til når de tolker EMK art. 10.³ EMDs avgjørelser er bindende for Norge i den forstand at landet er forpliktet til å følge avgjørelsen. Det foreligger ingen sanksjonsmuligheter hvis det velger å ikke følge dommen, men politisk press samt eksklusjon av Europarådet gjør at Norge vil følge avgjørelsen. Norge har blitt dømt for brudd på art. 10 i tre saker.⁴ Norge må ta de nødvendige konsekvenser av dette slik at norsk rett er i overensstemmelse med EMK. I oppgaven vil jeg bruke en forkortelse på dommenes navn når jeg henviser til rettspraksis fra EMD. De fulle domshenvisningene finnes bakerst i oppgaven.

Det foreligger relativt lite høyesterettspraksis som trekker grensen mellom ytringsfrihet og privatlivets fred. Jeg vil derfor behandle noe underrettspraksis. Det er viktig å være

² Aal 1995 s. 42.

³ Eggen 2002 s. 138-139.

⁴ Bladet Tromsø, Bergens Tidene, Nilsen and Johnson.

oppmerksom på at underrettspraksis har langt mindre vekt enn høyesterettspraksis.⁵ Selv om vekten er liten vil underrettspraksis tjene til å illustrere problemstillingene og underbygge de argumenter man kan utlede fra andre kilder.

Avgjørelser fra pressens faglige utvalg (heretter PFU) vil bli trukket inn i fremstillingen. PFUs grunnlagsdokument er de presseetiske regler nedfelt i Vær Varsom-plakaten. Det er viktig å være oppmerksom på at denne ikke har lovs rang og at PFU ikke har domsmyndighet og heller ikke tar sikte på å løse rettsvister. Avgjørelser fra PFU vil derfor neppe ha noen rettskildemessig relevans eller vekt, men vil likevel bli trukket inn for å illustrere problemstillingen.

1.4 Avgrensning og systematikk

Når det gjelder oppgavens fremstilling vil først de regler som beskytter privatlivet omhandles. Regler som beskytter privatlivet har kommet til uttrykk flere steder i norsk rett. Jeg vil behandle straffeloven § 390, åndsverkloven § 45 c og det ulovfestede personvern. I tillegg har EMK art. 8 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter art. 17 regler som beskytter privatlivet, og som gjennom menneskerettsloven gjelder som norsk lov. Da EMK har større praktisk betydning for norsk rett enn FN-konvensjonen, vil FN-konvensjonen art. 17 utelates. Øvrige regler som beskytter privatlivet, som f.eks. personopplysningslovens bestemmelser utelates.

Personopplysningslovens bestemmelser får kun begrenset anvendelse på pressens publiseringsevne, jfr. personopplysningsloven § 7. Deretter vil de regler som verner ytringsfriheten omtales. Lovgrunnlaget for ytringsfriheten finner vi i Grunnloven § 100, EMK art. 10 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter art. 19. FN-konvensjonen art. 19 utelates av samme grunn som ovenfor. Etter en gjennomgang av nevnte regelsett vil jeg komme til oppgavens hovedproblemstilling. Jeg vil forsøke å redegjøre for **når** det foreligger konflikt mellom ytringsfriheten og privatlivets fred og **hvordan** slike konflikter løses. Deretter vil jeg knytte noen kommentarer til den nye Grunnlov § 100. Avslutningsvis vil kapittel 6 inneholde en oppsummering og noen betraktninger om den videre utvikling på området.

⁵ Eckhoff 2001 s. 162.

1.5 Regler som verner privatlivet

1.5.1 Hensyn bak reglene

Det er hovedsakelig to hensyn som ligger bak regler som verner privatlivet. Det ene er hensynet til enkeltmenneskers privatliv. Mennesker har behov for en privat sfære. Den private sfære er en frihetssfære i den forstand at den er, og bør være, beskyttet både mot inngrep fra det offentlige og mot innsyn fra offentligheten. Denne beskyttelsen er en forutsetning for menneskets dannelsesprosess og identitetsutvikling. Uten en frihetssfære der man kan prøve og feile er det vanskelig å utvikle seg til et myndig og selvstendig menneske.⁶ Uten et beskyttet privatliv vil også mennesker kvie seg for å ta jobber som kan sette dem i offentlighetens søkelys.

Det andre er hensynet til kvaliteten på den offentlige samtale.

Ytringsfrihetskommisjonen uttrykker at den offentlige samtale er karakterisert ved at det er en samtale mellom fremmede der man ikke har behov for å kjenne hverandre som personer. Man diskuterer offentlige anliggender som f.eks. politikk, andre samfunnsspørsmål, vitenskap, moral og kunst.⁷ Uten et beskyttet privatliv ville denne offentlige samtale kunne endre fokus og forfalle til sladder. Det er uheldig når oppmerksomheten vendes bort fra de offentlige anliggender. Den offentlige samtale bør være saks- og ikke personorientert.

1.5.2 Straffeloven § 390

Det fremgår av straffeloven § 390 at det er straffbart å «krenke privatlivets fred ved å gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold». Bestemmelsen forbyr publisering av faktiske opplysninger om en person, meningsyttringer og vurderinger omfattes ikke.⁸

Bestemmelsen beskytter alle levende fysiske personer. Det er noe tvilsomt hvorvidt

⁶ NOU 1999: 27 s. 27.

⁷ NOU 1999: 27 s. 112.

⁸ Eggen 2002 s. 717.

bestemmelsen også beskytter avdøde personer. Lovens ordlyd kan ikke sies å utelukke et slikt vern. Reelle hensyn tilsier at et vern er nødvendig i visse tilfeller, f.eks. ved selvmord. De fleste i juridisk teori fremholder at avdøde personer vernes.⁹ De lege lata er rettstilstanden noe uklar men de fleste faktorer trekker i retning av at også avdøde personer vernes. Enda mer tvilsomt er det om juridiske personer vernes. Ordlyden taler mot at juridiske personer vernes da meddelelser om en bedrift eller organisasjon vanskelig kan ansees som «personlige eller huslige forhold». I teorien er det delte meninger.¹⁰

Straffeloven § 390 forutsetter at det foreligger en meddelelse. I begrepet meddelelse ligger formidling av informasjon. Meddelelsen kan ha varierende form. Overgivelse av bilde, tegning og skreven tekst omfattes, uavhengig av hvilket medium formidlingen publiseres gjennom, det være seg trykt skrift, kringkasting, elektroniske ytringer eller det talte ord.

Videre må meddelelsen være offentlig. Straffeloven § 7 nr. 2 inneholder en legaldefinisjon på når en handling anses forøvet offentlig. En handling er forøvet offentlig blant annet når den er forøvet ved utgivelse av trykt skrift. Alle meddelelser i pressen er således offentlig. Det må likevel antas at enhver form for publisering, f.eks. ytringer i kringkasting eller elektroniske ytringer, rammes av bestemmelsen.¹¹

Overtredelse av straffeloven § 390 forutsetter at den offentlige meddelelse omhandler «personlige eller huslige forhold». Hva som er «personlige eller huslige forhold» er kulturelt og historisk betinget og forandrer seg over tid. For 50 år siden ville det trolig innebære en krenkelse av privatlivets fred å opplyse om at noen var samboer. På den tiden var det en allment akseptert oppfatning at det er en synd å leve sammen uten å være gift. Det vil nok fortsatt være en krenkelse av privatlivet å opplyse om at noen har en bestemt seksuell legning, men kanskje dette også vil forandre seg med tiden. Det er store individuelle forskjeller når det gjelder hva en føler krenker ens personlige integritet. Det er likevel mange hensyn som taler mot å operere med en subjektiv norm.

⁹ Schiøtz 1975 s. 11, Tokvam 1995 s. 42-44, Bratholm/Matningsdal 1995 s. 219.

¹⁰ Tokvam 1995 s. 44-50 mener juridiske personer beskyttes. Schiøtz 1975 s. 12 anser spørsmålet som mer tvilsomt. Eggen 2002 s. 722 mener juridiske personer neppe er vernet av bestemmelsen.

¹¹ Eggen 2002 s. 722.

Mennesker ville oppnå et forskjellig vern etter hvor mye de tålte, det ville vært lite forutberegnelig for den som ønsket å offentliggjøre opplysninger og retts teknisk ville man stått ovenfor et nærmest umulig krav til bevisførsel. Derfor er det hva som oppfattes som krenkende for en alminnelig person som må være avgjørende. Denne «alminnelige person» er en konstruksjon, man er prisgitt hva domstolene mener om når den alminnelige person er krenket. Dette ble bekreftet i Rt. 1960 s. 1147. Retten uttalte at «det ikke kan gjøre noen forandring om meddelelsen har virket krenkende for saksøkeren, dersom det etter en alminnelig vurdering ikke har hatt karakter av et utilbørlig inngrep i privatlivets fred». Den aktuelle kontekst eller situasjon meddelelsen forekommer i vil også være av betydning ved vurderingen. En opplysning om at Stein Erik Hagen ferierte med en venn omfattes f.eks. ikke i seg selv av straffeloven § 390. Men dersom det går rykter om at de to er mer enn venner kan opplysningen omfattes av straffeloven § 390. Opplysningen forsterker mistanken om at Stein Erik Hagen er homofil. Hensynet til forutberegnelighet tilsier at ytringen er ulovlig bare dersom ytreren burde vært klar over den kontekst som gjorde ytringen privatsensitiv.¹² Det er derfor vanskelig å gi et klart svar på hva som omfattes av begrepet. Det må bero på en skjønsmessig vurdering i det enkelte tilfellet.

Hvis man likevel skal si noe generelt om hva som ligger i begrepet må man støtte seg til ordlyden, teori og rettspraksis. Det er ingen veiledning i forarbeidene. Man kan slutte fra ordlyden at meddelelsen må pretendere å være en virkelighetsskildring. Fiksjoner eller parodier rammes ikke.¹³ Juridisk teori har ved behandlingen av begrepet vært eksemplifiserende.¹⁴ Det er lagt til grunn at begrepet «personlige forhold» for det første omfatter en persons relasjoner til bestemte mennesker som f.eks. forlovelser, ekteskap, samboerforhold, og skilsmisser. Begrepet omfatter for det andre en persons erfaringer; graviditet, personlige kriser, selvmordsforsøk, sykdommer, stoff- og alkoholmisbruk, seksuelle forhold osv. Opplysninger om utseende, spesielle kjennetegn, religiøse tilhørighet, holdninger og politiske synspunkter omfattes sannsynligvis også av bestemmelsen. En avsløring av et pseudonym eller en avsløring av at en kunstner er opphavsmannen til et verk han ikke vil vedkjenne seg vil også rammes av straffeloven § 390. Det er omtvistet om økonomiske opplysninger kan ansees som personlige.

¹² Eggen 2002 s. 724.

¹³ Eggen 2002 s. 723.

¹⁴ Schiøtz 1975 s. 19-28, Tokvam 1995 s. 56-62, Bratholm/Matningsdal 1995 s. 220-221.

Pressen har de senere år publisert inntekts- og formuesforhold fra ligningsprotokollen. Forholdet har på nåværende tidspunkt ikke vært prøvd for domstolene.

Bilder kan omfattes av straffeloven § 390.¹⁵ Meddelelse av fotografier kan også omfattes av åndsverkloven § 45 c, dette vil jeg komme tilbake til i punkt 1.5.3. For at et bilde skal omfattes av straffeloven § 390, må det utlevere noe personlig ved den avbildede. Eksempel kan være legemsmangler, arr eller nakenbilder. Bilder som avslører en personlig relasjon kan også omfattes av straffeloven § 390.

Begrepet «huslige forhold» retter seg ikke mot personer som sådanne, men mot forholdene i hjemmet og familielivet. Det kan f.eks. dreie seg om hva man spiser, hva man leser eller hvordan man oppfører seg innenfor husets fire vegger. I tillegg retter det seg mot hvordan man fysisk har det i hjemmet. Beskrivende uttalelser om hvordan det ser ut, hva man har der osv. omfattes av begrepet.¹⁶

Noen eksempler fra rettspraksis kan være illustrerende for å fastlegge hva som ligger i begrepet «personlige eller huslige forhold».

I Rt. 1915 s. 32 fastslo retten at en artikkel som navnga personer som arbeidet i en papirfabrikk under en streik måtte anses som personlige forhold. Retten uttalte at «ikke alene arten av en persons arbeide men også hans arbeidsstilling hører til hans personlige forhold». Det bemerkes at denne dommen er fra 1915, resultatet ville kanskje blitt et annet i dag. I Rt. 1987 s. 406 ble en begjæring om lukkede dører tatt til følge av hensyn til privatlivet. Saken berørte uttalelser om at vedkommende hadde vært horekunde, dette var omfattet av begrepet «personlige forhold». I Rt. 1960 s. 1147 uttalte retten at opplysninger om at en mann bodde i en «gissen og falleferdig stue» og var av «omstreifer slekt» var omfattet av begrepet «personlige og huslige forhold». I Borgating lagmannsretts dom av 26. april 2000 var spørsmål om opplysninger som fremkom i en bok skrevet om en marokkaner som hadde sittet i kirkeasyl krenket privatlivets fred. Opplysninger om at mannen lå i konflikt med sin tidligere kone og var flere ganger anmeldt for vold mot henne var personlige forhold i straffelovens § 390 forstand. I RG. 1995 s. 1145 fant retten at opplysninger *Se og Hør* skrev om Ole Paus' ekteskapsbrudd og utroskap klart var omfattet av begrepet «personlige forhold». Borgating Lagmannsretts kjennelse av 10 mai 2000 er også av interesse. Her var det spørsmål om interiørbilder fra en yacht Røkke hadde under ombygging ville krenke privatlivets fred. Retten anså dette som tvilsomt da yachten var under bygging og innredning og ikke ferdigstilt og levert. Straffeloven § 390 retter seg i første rekke mot et ferdig innredet og bebodd hjem.

¹⁵ Eggen 2002 s. 726.

¹⁶ Tokvam 1995 s. 61.

Under enhver omstendighet kunne det ikke nedlegges en midlertidig forføyning da dette hadde preg av forhåndssensur. For at det skal tillates inngrep i form av forhåndssensur skal det etter EMDs praksis sterke grunner til. Slike sterke grunner forelå ikke i dette tilfellet.

At meddelelsen omhandler «personlige eller huslige forhold» er ikke tilstrekkelig til å overtre straffeloven § 390. Ytringen må i tillegg være krenkende, jfr. ordene «den som krenker privatlivets fred». I dette ligger for det første et krav om at opplysningene må være av en viss sensitivitet for å rammes av bestemmelsen.¹⁷ Trivielle opplysninger omfattes ikke. For eksempel vil ikke en opplysning om at A er kvinne rammes av bestemmelsen, selv om opplysningen omhandler personlige forhold. Det kan vises til Borgating lagmannsretts dom av 26. april 2000. Retten bemerket at opplysninger om f.eks utdanning, nasjonalitet og arbeidserfaring, var så lite sensitive at de hverken isolert eller samlet kunne regnes som opplysninger om personlige forhold etter straffeloven § 390. Eggen mener det må muligens oppstilles unntak for tilfeller hvor offentliggjøring av en i og for seg triviell opplysning medfører at den omtalte utsettes for fare for krenkelser av sitt personvern, som f.eks. offentliggjøring av navn, adresse og telefonnummer til en person som forsøker å holde disse opplysningene skjult fordi vedkommende er utsatt for forfølgning.¹⁸ Retten til å bli beskyttet er heller ikke absolutt. Til tross for at opplysningene objektivt sett krenker privatlivet, må beskyttelsesinteressen veies opp mot ytringsfriheten. Det må foretas en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Denne vurderingen, som utgjør oppgavens hovedproblemstilling, blir omtalt i oppgavens punkt 4.

For det andre innebærer ordet «krenker» et krav om rettsstrid. De klassiske straffrihetsgrunner som nødverge og nødrett gjelder også i forhold til straffeloven § 390. Mer praktisk er når den omtalte samtykker i publiseringen, i slike tilfeller foreligger det ingen krenkelse av privatlivet. Dersom en kjent person gir et intervju og forteller private opplysninger om seg selv kan ikke vedkommende klage på at intervjuet senere blir offentliggjort. Eggen mener det må antas at media i ly av ytringsfriheten kan referere nyheten om at et annet medium har krenket privatlivets fred.¹⁹ VG kan f.eks. rettmessig referere nyheten om at *Se og Hør* har krenket privatlivet til Ole Paus. Velger derimot

¹⁷ Eggen 2002 s. 723.

¹⁸ Eggen 2002 s. 724. Se også Schiøtz, Utredning om personvern ut fra en juridisk synsvinkel, vedlegg 1 til NOU 1996: 12, punkt 5.

¹⁹ Eggen 2002 s. 725.

VG selv også å offentliggjøre opplysningene om Ole Paus vil de bli ansvarlig på lik linje med *Se og Hør*. En innvending mot dette er at den nysgjerrige leser vil etter å ha lest *VG*, lese *Se og Hør*. *VG* vil således øke den skadevoldene effekt.

1.5.3 Åndsverkloven § 45 c

Som tidligere nevnt kan publisering av bilder rammes av straffeloven § 390. Der vilkårene for straff ikke er oppfylt kan offentliggjøring av bilde likevel være ulovlig. Åndsverkloven § 45 c nedlegger som hovedregel forbud mot å publisere fotografi som avbilder en person, uten at det foreligger samtykke fra den avbildede. Bestemmelsen kom inn ved lovendring av 23. juni 1995 nr. 37, og er i det vesentlige en videreføring av den nå opphevede fotografiloven § 15. Såvel rettspraksis som litteratur omkring den tidligere lov er således relevant. Fra hovedregelen er det en rekke unntak. Disse fremgår av § 45 c 1. ledd litra a-e. Ved behandlingen av disse unntakene kan det skilles mellom situasjoner der den avbildede er bildets hovedtema og situasjoner der den avbildede ikke er bildets hovedtema.

Hvor den avbildede er bildets hovedtema er det unntaket i litra a som er mest praktisk. Dersom bildet har «aktuell og allmenn interesse» vil publisering være rettmessig. Kravet om at bildet må ha aktuell interesse er muligens i strid med EMK art. 10.²⁰ Støtte for dette finnes blant annet i Jersild-saken der Høyesterett i Danmark som begrunnelse for å forby et intervju på TV anførte at intervjuet ikke hadde aktuell nyhetsinteresse. EMD fant ingen grunn til å overprøve journalistens egen vurdering av intervjuets nyhetsinteresse.²¹ Fra dette kan man slutte at det ikke er et krav om at informasjonen må ha aktuell interesse. Åndsverkloven § 45 c må følgelig tolkes innskrenkende som om det ikke sto aktuell interesse. Bildets aktualitet kan likevel være et moment i vurderingen. Hva som ligger i allmenn interesse vil bli behandlet i oppgavens punkt 3. Hvorvidt unntaket kommer til anvendelse må bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfellet hvor hensynet til individet veies opp mot hensynet til ytringsfriheten. Denne avveiningen vil bli behandlet i oppgavens punkt 4.

²⁰ Eggen 2002 s. 726.

²¹ Jersild § 33.

Generelt kan man si at EMD stiller beskjedne krav til at det enkelte bilde må ha allmenn interesse dersom det er brukt til å illustrere et emne av allmenn interesse. I News Verlag-saken hadde en avis illustrert en reportasje om en person som var mistenkt for å ha sendt brevbomber til kjente politikere med blant annet et bryllupsbilde av vedkommende. EMD kom til at det var en krenkelse av EMK art. 10, og la ikke vekt på at det konkrete bildet ikke hadde allmenn interesse.²² Eggen uttaler at det er EMDs holdning om at domstolene bør være tilbakeholdne med å sensurere medias reportasjetechnikker, som tilsier at det ikke kan stilles strenge krav til at det enkelte bildet har allmenn interesse.²³ Eggen bemerker at «dersom reportasjen først omhandler et tema av allmenn interesse, vil man kunne illustrere reportasjen med bilder av den omtalte, selv om det konkrete bildet i seg selv ikke er av allmenn interesse».²⁴ Løsningen er etter min mening noe betenkelig. Publikums informasjonskrav i News Verlag-saken ville vært tilfredsstillt uten at bryllupsbildet av vedkommende ble publisert.

Hvor den avbildede ikke er bildets hovedtema hjemler § 45 c litra b-c unntak. Disse skal kun behandles summarisk. Litra b hjemler retten til publisering av bilder der den avbildede er mindre viktig enn hovedinnholdet på bildet. Et eksempel er hvor man tar bilde av et nytt kjøpesenter og man tilfeldigvis får med seg en kunde på bildet. Litra c hjemler retten til å publisere bilder av forsamlinger, folketog i friluft, eller forhold eller hendelser som har allmenn interesse. Litra c er således nær beslektet med litra b. Typisk eksempel vil være en demonstrasjon. De øvrige unntak vil ikke bli behandlet da disse har liten praktisk betydning for pressens offentliggjøring av private opplysninger.

1.5.4 Det ulovfestede personvern

I tillegg til de lovfestede regler om personvern foreligger det også i norsk rett et domstolskapt ulovfestet personvern. Det ulovfestede personvern refererer seg til flere ulike sider av personvernet. Det startet sin utvikling i den såkalte Aars-dommen (Rt. 1896 s. 503) som statuerte et vern for slektsnavn. Dette er i dag vernet i en egen lov om

²² News Verlag § 54.

²³ Eggen 2002 s. 726.

²⁴ Eggen 2002 s. 726.

personvern (29. mai 1964 nr. 1). Det ulovfestede personvern omfatter i tillegg et visst vern mot ulovlig overvåking. I Rt. 1991 s. 616 ble et hemmelig videoopptak avskåret som bevis på bakgrunn av det ulovfestede personvern. Videre beskytter det ulovfestede personvern muligens mot utilbørlig markedsføring. I Oslo byretts dom av 4. mai 1994 ble dette brukt som støtteargument til markedsføringsloven § 1 for å tilkjenne erstatning for urettmessig bruk av navn i reklame. Disse tre sider av personvernet volder sjelden problemer i forhold til ytringsfriheten. Mer problematisk er at det ulovfestede personvern også omfatter et visst vern mot bruk av levende modell. Dette ble etablert i den såkalte «to mistenkelige personer» dommen i Rt. 1952 s. 1217. Høyesterett forbød en filmatisering av en roman som refererte seg til jakten på to innbruddstyver som hadde begått to drap. Den ene straffedømte som nå var ute av fengsel klagde på filmatiseringen og fikk medhold ut i fra det ulovfestede personvern. Retten kom frem til dette resultat etter en konkret vurdering hvor hensynet til den straffedømtes privatliv var av sentral betydning. Jeg vil ikke gå nærmere inn på det ulovfestede personvern i min oppgave da det har liten praktisk betydning for pressens offentliggjøring av private opplysninger.

1.5.5 EMK art. 8

1.5.5.1 Generelt om EMK art. 8

EMK art. 8 statuerer en rett til respekt for individets privat- og familieliv, hans hjem og korrespondanse. Ansvarssubjektene i EMK er konvensjonsstatene. Et individ kan ikke klage inn en avis for EMD. Staten har derimot under visse omstendigheter en positiv plikt til å beskytte den enkeltes privatliv.²⁵ Hvis ikke staten kan sies å ha oppfylt denne positive plikt, kan den bli ansvarlig for brudd på EMK art. 8. Et individ kan da klage inn staten for EMD. Det som er aktuelt for denne oppgaven er å fastlegge i hvilken grad EMK art. 8 innebærer en plikt for konvensjonsstatene til å forby publisering av privat informasjon. Spørsmålet har vært behandlet av Den europeiske menneskerettskommissjonen i fire saker mot Storbritannia.²⁶ Disse fire saker slår fast at konvensjonsstatene har en viss plikt til å forby publisering av private opplysninger. Alle

²⁵ Se X og Y mot Nederland. EMD uttalte at ordet «respekt» i EMK art. 8 innebar visse positive forpliktelser for konvensjonsstatene.

²⁶ EMK 1087/84 (Winer v. UK), EMK 27436/95 (Stewart-Brady v. UK), EMK 36908/97 (Stewart-Brady v. UK), EMK 28851/95 (Spencer v. UK).

sakene slo fast at det ikke forelå noe brudd på art. 8 fordi det i engelsk rett eksisterte en viss beskyttelse av privatlivet. Ikke i noen av sakene forelå det noen fullstendig beskyttelse. Sakene viser at omfanget av en slik plikt er beskjeden og det skal mye til for å konstatere brudd på art. 8.²⁷

1.5.5.2 EMK art. 8 betydning for norsk rett.

Norge har aldri vært dømt for brudd på EMK art. 8 og det er neppe tvilsomt at norsk rett gjennom sin personvernlovgivning tilfredsstillende de beskjedne krav som stilles etter art. 8 når det gjelder plikt til å forby at media krenker personvernet.²⁸ EMK art. 8 har begrenset betydning for norsk rett i forhold til dette spørsmålet. EMK art.8 har derimot betydning som tolkningsmoment når man tar stilling til om det foreligger brudd på ytringsfrihetsbestemmelsen i EMK art. 10. Bestemmelsene i EMK må tolkes i sammenheng med hverandre slik at det skapes harmoni mellom konvensjonens regler. EMK art. 10 må de tolkes i sammenheng med EMK art.8. Dette tilsier at dersom årsaken til inngrepet i ytringsfriheten er beskyttelse av privatlivet er dette et moment for at inngrep i ytringsfriheten skal være tillatt. Det vil være uheldig å dømme en stat for brudd på menneskerettighetene dersom de forsøker å oppfylle andre konvensjonsforpliktelser.²⁹ EMK art. 8 er således et moment som taler mot at straffeloven § 390 og åndsverkloven § 45 c tolkes innskrenkende av hensyn til ytringsfriheten.

1.6 Regler som verner ytringsfriheten

1.6.1 Hensyn bak reglene

Det er hovedsakelig tre hensyn som ligger bak vernet om ytringsfriheten; selvutfoldelsessynspunktet, sannhetsprinsippet og demokratihensynet.

²⁷ Eggen 2002 s. 721.

²⁸ Eggen 2002 s. 722.

²⁹ Eggen 2002 s. 236.

Hensynet til menneskets selvutfoldelse går ut på at ytringsfrihet er nødvendig for individets utvikling og modning.³⁰

Sannhetsargumentet går ut på at ytringsfrihet bidrar til økt innsikt. Økt innsikt vil øke samfunnets velvære.³¹

Demokratihensynet er muligens det mest tungtveiende argument bak ytringsfriheten. Demokrati som betyr folkestyre er en styreform som krever folkelig deltakelse i beslutningsprosessen. Ytringsfrihet er en forutsetning for demokratiet. Det er viktig at folk får informasjon slik at de kan fatte overveide beslutninger med hensyn til hvem som skal styre landet og hvordan det skal styres. For de folkevalgte er det også nødvendig at de skaffer seg kunnskap om borgerenes behov og synspunkter. Et annet aspekt av ytringsfrihetens betydning for demokratiet er dens funksjon som kontrollør av privat og offentlig maktutøvelse. Pressen driver en granskende virksomhet og setter søkelyset på mistenkelige forhold og maktmisbruk i samfunnet. Dette virker preventivt og minsker sjansene for maktovergrep mot individet. Enhver ytring om viktige samfunnsproblemer bør således være vernet av ytringsfriheten. Det er nødvendig at folket får informasjon om spørsmål av allmenn interesse for at et demokratisk samfunn skal fungere.³²

Det er demokratihensynet som taler for at det i visse tilfeller er tillatt å offentliggjøre private opplysninger. Hverken selvutfoldelsessynspunktet eller sannhetsprinsippet kan brukes som argument for å tillate offentliggjøring av private opplysninger.³³

1.6.2 Grunnloven § 100

Grunnloven § 100 står slik den ble vedtatt i 1814. Grunnloven § 100 inneholder bestemmelser om formell og materiell ytringsfrihet.

Første punktum verner om den formelle ytringsfrihet. Den formelle ytringsfrihet vil si

³⁰ Eggen 2002 s. 80, NOU 1999: 27 s. 21-23.

³¹ Eggen 2002 s. 37, NOU 1999: 27 s. 20-21.

³² Eggen 2002 s. 55 og s. 63, NOU 1999: 27 s. 23-24.

³³ Eggen 2002 s. 717-718.

frihet fra forhåndssensur av ytringer. Det er bare trykte ytringer som nyter et slikt vern.³⁴ Den formelle ytringsfrihet innebærer at aviser ikke kan forhåndssensureres eller beslaglegges før utgivelsen. Det er en absolutt frihet som også retter seg mot sensurlignende tiltak som f.eks. import- og eksportforbud.³⁵

Den materielle ytringsfrihet er vernet i andre og tredje punktum. Sammenhengen med den formelle ytringsfrihet er åpenbar. Frihet fra forhåndssensur er verdiløs hvis man senere blir ansvarlig for sine ytringer.³⁶ Annet punktum behandler under hvilke forutsetninger man kan straffes for å utgi et skrift. Hovedregelen er at ingen kan straffes men loven oppstiller en rekke unntak. Unntakene er i praksis ikke ansett uttømmende.³⁷ Et straffebud som gjør ytringer som krenker privatlivet straffbart er således ikke i strid med Grunnloven § 10 selv om det ikke er uttrykkelig nevnt i ordlyden. Det oppstilles også et subjektivt krav etter ordlyden, jfr. «forsætligen». Dette krav har bortfalt ved konstitusjonell sedvanerett.³⁸ Man kan straffes for ytringer som krenker privatlivet selv om disse ikke er fremsatt forsettlig. Tredje punktum statuerer den materielle ytringsfrihet, alle frimodige ytringer er tillatt.

1.6.3 EMK art. 10

1.6.3.1 Generelt om EMK art. 10

EMK art. 10 verner ytringsfriheten. EMK gir individer rettigheter. Et individ kan klage inn sin egen stat til EMD for brudd på art. 10 hvis vedkommende føler seg krenket. Dersom f.eks. en journalist blir stilt til ansvar for å ha publisert en artikkel i en avis, kan vedkommende klage inn konvensjonsstaten for brudd på EMK art. 10.

EMK art. 10 er bygget opp av to ledd. EMK art. 10 (1) 1. og 2. pkt. gir en rettighetsdefinisjon. EMK art. 10 (1) 3. pkt og 10 (2) statuerer når inngrep i

³⁴ Helset/Stordrange 1998 s. 384.

³⁵ Rt. 1922 s. 41 (Kyrre Grepp saken) er illustrerende. En lovbestemmelse som satte et import forbud ble tolket innskrenkende som følge av Grl. § 100.

³⁶ Helset/Stordrange 1998 s. 384.

³⁷ Kjuus-saken er illustrerende. En ytring om at alle utlendinger i Norge burde tvangssteriliseres ble ansett straffbart etter straffeloven § 135 a som setter straff for rasediskriminerende utsagn. Dette unntaket fra den materielle ytingsfrihet er ikke nevnt i Grl. § 100 annet punktum.

³⁸ Helset/Stordrange 1998 s. 386.

ytringsfriheten er tillatt. Dersom inngrepet tilfredsstillt vilkårene i bestemmelsen vil det ikke være i strid med konvensjonen.

Den formelle ytringsfrihet er bedre vernet i Grunnloven § 100 da EMK art. 10 ikke setter noe absolutt forbud mot forhåndssensur.³⁹ EMD har allikevel slått fast at det skal sterke grunner til for å tillate forhåndssensur.⁴⁰

Rettighetsdefinisjonen innebærer en rett til å meddele opplysninger og ideer uten inngrep fra offentlig myndighet. Det er denne delen av rettighetsdefinisjonen som blant annet er av betydning for pressen. For å oppfylle den viktige funksjon pressen har i et demokratisk samfunn, må den kunne meddele informasjon og ideer av allmenn interesse. EMD har fremholdt i flere saker at ytringsfriheten ikke bare gjelder informasjon og ideer som er «favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without which there is no democratic society».⁴¹ Pressen kan både overdrive til en viss grad og provosere.⁴²

Som nevnt innledningsvis inneholder EMK art. 10 (1) 3 pkt. og (2) bestemmelser om når inngrep i ytringsfriheten er tillatt. EMK art. 10 (1) 3 pkt. er uten betydning for pressen og vil ikke bli behandlet. For at et inngrep i ytringsfriheten skal være i overensstemmelse med konvensjonen må tre kumulative vilkår være oppfylt. Inngrepet må være hjemlet i lov, ha et legitimt formål og være nødvendig i et demokratisk samfunn.⁴³ EMK art. 10 (2) har blitt tolket strengt og EMD må i hvert enkelt tilfelle være overbevist om at inngrepet i ytringsfriheten var nødvendig. Det stilles særlig strenge krav til inngrep overfor pressens rolle som formidlere av informasjon av allmenn interesse. Det er særskilt viktig at den politiske debatten og diskusjonen om samfunnsspørsmål får gå så fritt som mulig.⁴⁴

³⁹ I Sunday Times ble en avisartikkel nektet publisert fordi det var sannsynlig at det ville medføre «contempt of court», forhåndsdømming av media.

⁴⁰ I Sunday Times (No.2) § 51 uttalte EMD at slike inngrep i ytringsfriheten er så vidt betenkelige at "they call for the most careful scrutiny by the court".

⁴¹ Lingens § 41.

⁴² Bergens Tidene § 49.

⁴³ De engelske uttrykk er: «prescribed by law», «legitimate aim» og «necessary in a democratic society».

⁴⁴ Se bl.a. Fressoz and Roire § 45.

Et første vilkår for at lovskravet skal være tilfredsstillt, er at inngrepet er forankret i en internrettslig norm.⁴⁵ Internrettslig norm omfatter både formell lov, delegasjonslovgivning og sannsynligvis uskreven rett utledet fra rettspraksis.⁴⁶ Videre må den rettslige norm være tilgjengelig. I tilgjengelig ligger et krav om at borgerne må ha mulighet til å gjøre seg kjent med de rettskilder rettsnormen utledes av.⁴⁷ Dersom den skrevne rettsnormen er publisert, vil denne siden av lovskravet være tilfredsstillt. Motsetningsvis vil en upublisert rettsnorm generelt sett ikke tilfredsstillte tilgjengelighetskravet.⁴⁸ Den internrettslige normen må i tillegg være forutsigbar. Forutsigbarhetskravet innebærer at normen må være tilstrekkelig presis til at den enkelte borger kan forutse med en rimelig grad av sikkerhet konsekvensene av sine handlinger.⁴⁹ Det er nær sammenheng mellom forutsigbarhetskravet og tilgjengelighetskravet, bare dersom rettskildene er publiserte kan forutsigbarhetskravet være oppfylt. Lovskravet volder få problemer i norsk rett. De regler som verner privatlivet tilfredsstillt mest sannsynlig de krav EMD har satt. Når det gjelder straffeloven § 390 og åndsverkloven § 45 c er disse relativt presise, skrevne rettsnormer i lovs form som klart tilfredsstillt kravene. Noe mer tvilsomt er det med det ulovfestede personvern. Det er mulig at det ulovfestede personvern på den tiden da det ble utviklet ikke tilfredsstillte lovskravet. Det foreligger nå en klar rettsnorm for det ulovfestede personvern som sannsynligvis tilfredsstillt kravet.

Vilkåret om at inngrepet må ha et legitimt formål utgjør ingen vesentlig innskrenkning i myndigheters adgang til å regulere ytringsfriheten. De legitime formål som er nevnt i bestemmelsen er uttømmende, men de er til gjengjeld tolket vidt av EMD. Et legitimt formål som nevnes i annet ledd er å beskytte andres rettigheter.⁵⁰ Dette uttrykket er tolket vidt av EMD, retten til privatliv omfattes klart av uttrykket. Det intet krav om at inngrepet konkret fremmer formålet, så lenge det kan forankres i ett eller flere av de

⁴⁵ I Silver § 86 uttaler EMD at lovskravet for det første innebærer at «the interference in question must have some basis in domestic law».

⁴⁶ Sunday Times § 47.

⁴⁷ Silver § 87 «The law must be adequately accessible: The citizen must be able to have an indication that is adequate, in the circumstances, of the legal rules applicable to a given case».

⁴⁸ Eggen 2002 s. 204.

⁴⁹ Sunday Times § 49.

⁵⁰ Den engelske tekst: «for the protection of rights of others».

formål som er nevnt i EMK art. 10 (2).⁵¹ De regler i norsk rett som søker å verne privatlivet har et legitimt formål etter art. 10 (2).

Det er hovedsakelig det tredje vilkåret som setter en skranke for inngrep i ytringsfriheten. Inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn. Det må foretas en interesseavveining mellom nødvendigheten av inngrepet og hvilke konsekvenser inngrepet har for ytringsfriheten.⁵² EMD overlater en viss skjønnsmargin («margin of appreciation») til konvensjonsstatene ved fastleggelsen av inngrepets nødvendighet.⁵³ Grunnen til dette er dels fordi statene ofte er bedre skikket enn EMD til å vurdere inngrepets nødvendighet på grunn av deres nærhet til det samfunn de regulerer, og dels fordi det eksisterer store kulturelle, ideologiske og rettslige forskjeller mellom konvensjonsstatene. Konvensjonsstatenes skjønn er derimot ikke absolutt, EMD kan overprøve konvensjonsstatenes vurderinger.⁵⁴ Man kan trekke en sammenligning til forvaltningens frie skjønn som også til en viss grad kan overprøves av domstolene. Intensiteten av EMDs overprøvelse varierer etter hvilket område man befinner seg på. Omfanget er avhengig av hvor kompetent EMD anser seg å være med hensyn til å vurdere inngrepets nødvendighet.⁵⁵ Generelt sett må det legges til grunn en snever skjønnsmargin i forhold til EMK art. 10.⁵⁶ EMD overprøver både hvorvidt den interne rettstilstand er i overensstemmelse med konvensjonen, og hvorvidt anvendelsen av de interne rettsregler tilfredsstillende nødvendighetskravet.⁵⁷ EMD ser ikke isolert på den interne rettsavgjørelse som ga grunnlag for inngrepet, men på avgjørelsen i lys av saken som helhet.⁵⁸

EMD har i flere dommer presisert innholdet av nødvendighetsvilkåret.⁵⁹ Vilkåret innebærer både at begrunnelsen bak inngrepet må være relevant og tilfredsstillende, og at inngrepet må være proporsjonalt i forhold til det påberopte legitime formål. Dersom den anførte begrunnelse kan forankres i ett av de legitime formål i EMK art. 10 (2) vil

⁵¹ Eggen 2002 s. 215.

⁵² Eggen 2002 s. 216.

⁵³ Sunday Times § 59 tredje avsnitt.

⁵⁴ Sunday Times § 59 fjerde avsnitt.

⁵⁵ Sunday Times § 59 syvende avsnitt.

⁵⁶ Bladet Tromsø § 64.

⁵⁷ Sunday Times § 59 fjerde avsnitt.

⁵⁸ Sunday Times § 60 tredje avsnitt.

⁵⁹ Se bl.a. Sunday Times (no.2) § 50 og Observer and Guardian § 59.

begrunnelsen være relevant. Dersom inngrepet i tillegg kan sies å svare til et presserende sosialt behov vil begrunnelsen være tilfredsstillende. Ved vurderingen av om inngrepet er proporsjonalt i forhold til det påberopte legitime formål foretas det en vurdering av om den relevante og tilfredsstillende begrunnelse er proporsjonal med konsekvensene for ytringsfriheten. Ved vurderingen av konsekvensene for ytringsfriheten må man se hen til ytringens innhold. EMD har i flere saker uttalt at pressens rolle som informasjonsformidler og samfunnskritiker nyder et sterkt vern.⁶⁰ Myndighetenes reaksjoner ovenfor politiske ytringer eller andre ytringer av allmenn interesse må derfor bære preg av toleranse, pluralisme og storsinnethet.⁶¹

1.6.3.2 EMK art. 10 betydning for norsk rett

Det er nødvendighetskravet i EMK art. 10 (2) som har skapt problemer for Norge. Det var dette vilkåret som ikke var tilfredsstillt i de tre sakene hvor Norge var klagd inn for EMD for brudd på EMK art. 10. Ytringsfriheten måtte i følge EMD gå foran den motstridende verneverdige interesse. Disse dommer dreiet seg om grensen mellom ytringsfrihet og ærekrenkelser. De samme prinsipper må gjelde for grensen mellom ytringsfrihet og privatlivets fred. EMD tillegger ytringsfriheten stor vekt. Dette gjelder spesielt når pressen informerer om det som skjer i samfunnet og avdekker kritikkverdige forhold. Dette må norske domstoler ta til etterretning. EMK art. 10 har følgelig stor praktisk betydning for norsk rett.

⁶⁰ Se bl.a. Sunday Times § 65, Lingens § 41, De Haes and Gijssels § 37, Dalban § 49.

⁶¹ Se bl.a. Lingens § 41.

2. Utgangspunktet for grensedragnin g mellom ytringer som krenker privatlivet og ytringsfriheten.

Utgangspunktet er at forbud mot publisering av ytringer som krenker privatlivet ikke innebærer noe brudd på EMK art. 10. Dette er fordi inngrep i ytringsfriheten for å beskytte privatlivet i liten grad skader de hensyn som ligger bak ytringsfrihetsvernet.

Dette utgangspunkt har blitt bekreftet av EMD. I Dalban-saken hadde en journalist publisert en artikkel som omhandlet angivelig svindel i et statlig eid selskap. EMD fremhevet at «Dalban did not write about aspects of R.T.s private life, but about his behaviour and attitudes in his capacity as an elected representative of the people».⁶² Ytringen hadde allmenn interesse og EMD kom til at det var brudd på EMK art. 10 å dømme journalisten.⁶³ Videre kan Markt Intern verlag-saken nevnes. Her uttaler EMD i et obiter dictum at det er akseptabelt å forby sann informasjon som krenker privatlivet.⁶⁴ News Verlag-saken er også av interesse. EMD fremhevet i denne saken at de aktuelle fotografier ikke røpet private opplysninger og kunne således publiseres.⁶⁵ Det samme var tilfellet med bildene i Krone Verlag-saken.⁶⁶ Hadde bildene derimot avdekket private forhold ville et publiseringsforbud trolig vært i overensstemmelse med EMK art. 10. Tammer-saken bekrefter også dette utgangspunkt. En avis hadde publisert et intervju med en kvinne. I intervjuet ble det kjent at kvinnen hadde vært elskeren til den tidligere statsministeren i Estland i lengre tid. Hun fødte bl.a hans barn mens han fremdeles var i sitt første ekteskap. Det fremkom også at siden hun ikke ønsket at barnet skulle gå i barnehage, hadde hun overlatt barnet til sine foreldre til oppfostring. Kvinnen hadde selv vært politisk aktiv. EMD var av den oppfatning at ytringene omhandlet kvinnes privatliv og kunne ikke beskyttes av EMK art. 10.⁶⁷

⁶² Dalban § 50.

⁶³ Dalban § 48.

⁶⁴ Markt Intern Verlag § 35.

⁶⁵ News Verlag § 54.

⁶⁶ Krone Verlag § 37.

⁶⁷ Tammer § 68.

Norsk rettspraksis har også lagt til grunn at private opplysninger ikke kan offentliggjøres i ly av ytringsfriheten. Det foreligger ingen avgjørelse fra høyesterett om dette spørsmålet. I RG. 1995 s. 1145 ble det slått fast at opplysninger om ekteskapsbrudd og utroskap var private og ikke kunne offentliggjøres. I Borgarting Lagmannsrett dom 26. april 2000 kunne ikke opplysninger om at A lå i konflikt med sin tidligere kone og var anmeldt for bruk av vold mot henne offentliggjøres. Dette fordi det var snakk om personlige opplysninger.

Fra hovedregelen om at det er akseptabelt å forby offentliggjøring av opplysninger som krenker privatlivet gjøres det unntak såfremt opplysningene er av allmenn interesse. Er de det, tilsier ytringsfriheten at offentliggjøring av de private opplysningene eller offentliggjøring av bilde av person er rettmessig. En innskrenkende tolkning av åndsverkloven § 45 c og straffeloven § 390 vil i slike tilfeller være aktuelt. Det er demokratihensynet som taler for et slikt unntak. Offentligheten har rett til å få informasjon av allmenn interesse. EMDs praksis viser at ytringsfriheten kan beskytte private opplysninger som har allmenn interesse. I Schwabe-saken kunne opplysninger om kriminell adferd fra lang tid tilbake offentliggjøres da de var av allmenn interesse.⁶⁸ Også Høyesterett viser at private opplysninger som har allmenn interesse kan være beskyttet av ytringsfriheten. Det kan vises til Rt. 1960 s. 1147. En reportasje med billedstoff i ukebladet *Aktuell* krenket privatlivets fred. Likevel var ikke reportasjen straffbar da den omhandlet forhold av allmenn interesse. Når private opplysninger er av allmenn interesse vil bli gjennomgått senere i oppgavens punkt 4.

Ytringens allmenne interesse er det viktigste kriteriet for å vurdere om en ellers straffbar ytring er beskyttet av ytringsfriheten. Ytringer av allmenn interesse nyter et intensivt ytringsfrihetsvern. Private opplysninger som savner allmenn interesse vil ikke nyte noen beskyttelse av ytringsfriheten. At opplysningen er av allmenn interesse er likevel ikke tilstrekkelig for at den rettmessig kan offentliggjøres. Det må foretas en avveining mellom individets interesse i å ikke få opplysningene kjent på den ene side og folkets interesse i å bli informert om forhold av allmenn interesse på den andre side. Det må foretas en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. At det må foretas en avveining er slått fast både av EMD og Norske domstoler. I Fressoz and Roire-saken uttaler EMD at

⁶⁸ Schwabe § 32.

EMK art. 10 ikke innebærer noen absolutt ytringsfrihet selv på områder av allmenn interesse.⁶⁹ Når pressen utøver sin rolle som samfunnets «vaktbikkje» innebærer dette også visse plikter og ansvar. En av pressens plikter er å ivareta individets interesser og retten til et privatliv er en slik interesse. Pressen må ikke overstige ytringsfrihetens grenser. EMD uttaler at EMK art. 10 «protects journalists right to divulge information on issues of general interest provided that they are acting in good faith and on an accurate factual basis and provide «reliable and precise» information in accordance with the ethics of journalism».⁷⁰ I Rt. 1952 s. 1259 uttales det at «spørsmålet om en offentlig meddelelse om «personlige eller huslige forhold» innebærer en straffbar krenkelse av privatlivets fred, må avgjøres etter en konkret vurdering, nærmere bestemt en vurdering av om meddelelsen etter den måte hvorpå den er fremkommet, og omstendighetene for øvrig må karakteriseres som utilbørlig eller uforsvarlig (rettsstridig)». EMD og Høyesterett uttrykker seg på en noe forskjellig måte. Kjernen i begge formuleringer er at det må foretas en avveining mellom de motstridende interesser. Bare der hensynet til allmennhetens interesse av å motta informasjon veier tyngre enn hensynet til individet, vil en offentliggjøring være rettmessig.

3. Generelt om begrepet allmenn interesse

Det er i første rekke viktig å skille mellom hva som er av allmenn interesse og hva allmennheten er interessert i. Ikke alt som allmennheten er interessert i er av allmenn interesse. Mennesker er generelt interessert i opplysninger om kjente menneskers privatliv, det er likevel sjelden grunn til at slike ytringer bør nyte et særlig ytringsfrihetsvern.

Det er vanskelig å gi noen generell definisjon på hva som er av allmenn interesse. Hverken EMD eller Høyesterett har fremsatt noen definisjon på hva som er av allmenn interesse. Ytringsfrihetskommisjonen og Eggen synes å mene at det er like ønskelig å

⁶⁹ Fressoz and Roire § 54.

⁷⁰ Fressoz and Roire § 54.

fremsette noen generell definisjon.⁷¹ Barendt er av samme oppfatning.⁷²

Eggen behandler begrepet «allmenn interesse» utførlig.⁷³ Begrepet «allmenn interesse» er forstått på to måter. Enkelte hevder at det kun omfatter forhold som vedrører vitale samfunnsspørsmål, mens andre hevder at det omfatter alle forhold som allmennheten er interessert i. Eggen mener den siste definisjon er for vid. Allmennheten kan være interessert i mye som ikke fortjener et særlig ytringsfrihetsvern. På den andre siden mener Eggen at den førstnevnte definisjon er for snever. En rekke ytringer som bør være vernet av ytringsfriheten vil falle utenfor en slik definisjon, som eksempel nevnes økonomisk journalistikk og ytringer fra kulturlivet. Eggen oppstiller selv ingen generell definisjon på hva som ligger i begrepet. Han går gjennom praksis fra EMD og Høyesterett og trekker den slutning at ytringer som relaterer seg til ethvert samfunnsproblem, vil anses som ytringer av allmenn interesse. I forhold til informasjon om kjente menneskers privatliv uttaler Eggen at slik informasjon sjelden er av allmenn interesse, unntak kan tenkes der informasjonen er av betydning for slike personers offentlig virke.

Ytringsfrihetskommissjonen legger til grunn at det absolutte vern i ny Grunnlov § 100 (3) omfatter «alle offentlig interessante tema som det forventes at vi som mennesker og samfunnsborgere tar stilling til av politisk, samfunnsmessig, moralsk og kulturell art».⁷⁴

Mæland har behandlet hva som ligger i «allmenn interesse».⁷⁵ Mæland henviser til Davila som har uttalt at allmenn interesse kan omfatte to ting: «matters where the vital interests of the community are affected and matters which invite comment or challenge public attention by arousing curiosity».⁷⁶ Mæland mener at det norske ytringsfrihetsvernet bare omfatter «matters where the vital interests of the community

⁷¹ NOU 1999: 27 s. 60 advarer mot at det dannes journalistiske standarder for hva som hører hjemme i det offentlige rom. Eggen 2002 s. 353 uttaler at det er riktig å erkjenne at begrepet er vagt, og at det er ønskelig at det er det. Han uttaler videre at «domstolene bør være forsiktig med å sensurere hva som hører hjemme i det offentlige rom. Utvalgsprosessen i forhold til hva som diskuteres i det offentlig rom bør overlates til deltagerne i den offentlige samtale, og i minst mulig uttrekning være styrt av rettslige føringer».

⁷² Barendt 1987 s. 152. Barendt påpeker at det er lite ønskelig at domstolene opererer med noen distinkt og presis definisjon, da anvendelsen av en slik definisjon lett kan få vilkårlige resultater.

⁷³ Eggen 2002 s. 352-367.

⁷⁴ NOU 1999:27 s. 245.

⁷⁵ Mæland 1983 s. 90-111.

⁷⁶ Davila 1971 s. 99-100.

are affected». Den andre definisjonen blir for vid da den kan omfatte enhver form for informasjon. Mæland konkluderer med at det heller ikke i slike tilfeller foreligger noen absolutt ytringsfrihet, det må foretas en avveining av de motstridende interesser. Det er tvilsomt om Mælands definisjon på allmenn interesse stemmer overens med EMDs praksis.

I nordisk teori er det først og fremst Germer som har argumentert for en særlig omfattende ytringsfrihet.⁷⁷ Etter hans mening bør all omtale av offentlige anliggender være beskyttet. Vernet om ytringsfriheten har til formål å sikre den offentlige debatt om alle spørsmål som er av interesse for allmennheten. Hensikten med ytringsfrihet er å gjøre det mulig for den alminnelige velger å danne seg en selvstendig og veloverveid mening om alle spørsmål som han skal ta stilling til ved sin stemmegivning. Av den grunn må det gjelde en absolutt ytringsfrihet for meddelelser som kan bygge opp ens viten, intelligens og forståelse for menneskelige verdier. Offentlig debatt om spørsmål av allmenn interesse og utbredelse av opplysninger og meninger som kan være av betydning for vurderingen av slike spørsmål må ha en absolutt beskyttelse hvis velgeren skal kunne utøve sine regjeringsfunksjoner. Germer anbefaler en absolutt ytringsfrihet ved omtale av offentlige anliggender. Han går ikke videre inn på hva som ligger i offentlige anliggender.

Eggens drøftelser er nært forankret i EMDs og Høyesterett praksis, mens de øvrige forfattere sitert ovenfor i større utstrekning baserer seg på mer generelle drøftelser av begrepet. Eggens drøftelser bør derfor etter min mening tillegges størst vekt.

Det er vanskelig å si noe mer generelt om hva som ligger i begrepet allmenn interesse. I punkt 4 vil jeg gjennomgå rettspraksis fra EMD og norske domstoler som slår fast hvilke private opplysninger som kan være av allmenn interesse. En slik gjennomgang vil utdype nærmere hva som ligger i begrepet.

⁷⁷ Germer 1973 s. 134-138.

4. Når ytringsfriheten tilsier at publisering av private opplysninger er rettmessig

Jeg vil i det følgende drøfte i hvilke tilfeller ytringsfriheten tilsier at offentliggjøring av private opplysninger er rettmessig. Åndsverkloven § 45 c og straffeloven § 390 må i slike tilfeller tolkes innskrenkende. Hvorvidt private opplysninger kan offentliggjøres beror på en helhetsvurdering hvor hensynet til privatlivet avveies mot ytringsfriheten. En forutsetning for at en ytring som krenker privatlivet skal være beskyttet av ytringsfriheten, er likevel at den er av allmenn interesse. Under punkt 4.2 vil jeg ta utgangspunkt i ulike typetilfeller av private opplysninger som kan være av allmenn interesse og drøfte hvorvidt de kan offentliggjøres ut i fra de aktuelle rettskilder. Først under punkt 4.1 vil jeg drøfte i hvilken utstrekning generelle kriterier som opplysningens sannhet, ytringens form, opplysningens sensitivitet osv. har betydning ved vurderingen av om det foreligger en rettsstridig krenkelse av privatlivet.

4.1 Generelle kriterier

Selv om hverken EMD eller norske domstoler alltid identifiserer de forskjellige momentene eller skiller dem fra hverandre, vil jeg i det følgende behandle hvert moment for seg. Dersom de generelle momenter trekker i retning av at offentliggjøring ikke bør være tillatt stilles det strengere krav til ytringens allmenne interesse. Således kan man si at allmenn interesse kriteriet er relativt.

4.1.1 Opplysningens sannhet

Et spørsmål er i hvilken utstrekning ytringens sannhet er av betydning for om ytringen er beskyttet av ytringsfriheten.

Det kan først konstateres at føring av sannhetsbevis ikke er noen straffrihetsgrunn i forhold til straffeloven § 390 slik som ved ærekrenkelsesreglene, jfr. straffeloven § 249 nr.1. Sanne ytringer rammes av straffeloven § 390. At sanne opplysninger kan krenke privatlivet er også bekreftet av EMD. I Markt Intern Verlag-saken presiserte EMD at det

kan være i overensstemmelse med EMK art.10 å forby publisering av sanne ytringer dersom dette var nødvendig av hensyn til privatlivet.⁷⁸

Et annet spørsmål er hvorvidt usanne opplysninger også rammes av straffeloven § 390. Wollan/Øvrum mener at bare sanne opplysninger rammes.⁷⁹ Øvrige i juridisk teori mener derimot at både sanne og usanne opplysninger rammes.⁸⁰ Eggen bemerker likevel at det er et snev av sannhet i standpunktet til Wollan og Øvrum.⁸¹ Det er bare ytringer som tar sikte på å formidle enn sann påstand om private forhold som omfattes av straffeloven § 390. Dersom den fornuftige leser forstår at ytringene ikke tar sikte på å beskrive virkeligheten har det intet med privatlivet å gjøre. Av rettspraksis kan RG. 1995 s. 1145 nevnes, her ble det uttalt at det ikke er av direkte betydning om opplysningene er sanne eller ikke. Fra dette kan man konkludere at også usanne opplysninger rammes av straffeloven § 390.

Mer tvilsomt er om opplysningens sannhet er et relevant moment i vurderingen av om ytringen rammes straffeloven § 390. Bestemmelsens ordlyd skiller ikke mellom sanne eller usanne ytringer. Det foreligger ingen rettspraksis fra Høyesterett om spørsmålet. I RG. 1995 s. 1145 ble det uttalt at opplysningens sannhet kan få betydning for avveiningen. I dommen ble det tillagt vekt at opplysningene ikke var sanne, det skulle mindre til for å konstatere en krenkelse av privatlivet. Juridisk teori er sprikende med hensyn til spørsmålet. Schiøtz mener at det skal mer til for at en krenkelse blir konstatert ved sanne opplysninger.⁸² Tokvam mener at usanne opplysninger lettere utgjør en krenkelse.⁸³ Eggen mener det er vanskelig generelt å tillegge ytringens sannhet eller usannhet vekt ved anvendelsen av straffeloven § 390.⁸⁴ Han uttaler at enkelte ganger vil det virke mer krenkende at ytringen er usann, andre ganger vil det virke mer krenkende at ytringen er sann. Det må derfor foretas en konkret vurdering av om ytringens sannhet har noen betydning i hvert enkelt tilfelle. EMD har ikke behandlet spørsmålet om ytringenes sannhet tillegges vekt ved krenkelser av privatlivets fred.

⁷⁸ Markt Intern Verlag § 35.

⁷⁹ Wollan/Øvrum 1992 s. 180.

⁸⁰ Andenæs 1959 s. 389, Schiøtz 1975 s. 32-33, Tokvam 1995 s. 88-89 og Eggen 2002 s. 402.

⁸¹ Eggen 2002 s. 402.

⁸² Schiøtz 1975 s. 32-33.

⁸³ Tokvam 1995 s. 88-89.

⁸⁴ Eggen 2002 s. 402.

Etter min mening bør opplysningens sannhet ikke tillegges vekt. Det virker krenkende å få private opplysninger offentliggjort uansett om opplysningene er sanne eller usanne. Det er bare ytringer av allmenn interesse som kan tilsi en innskrenkende tolkning av straffeloven § 390 og åndsverkloven § 45 c. Ved vurderingen av om ytringen er av allmenn interesse vil det være av betydning om det på ytringstidspunktet forelå faktiske holdepunkter for at opplysningen var sann.⁸⁵

Når det gjelder spørsmålet om ytringens sannhet har betydning for vurderingen av om opplysningene rammes av straffeloven § 390 er stillingen de lege lata noe uklar. De beste grunner taler likevel for å ikke tillegge ytringens sannhet vekt i vurderingen.

4.1.2 Opplysningens sensitivitet

Et spørsmål er hvorvidt opplysningenes sensitivitet blir tillagt vekt i vurderingen. Det er på det rene at opplysningene må være av en viss sensitivitet for å kunne rammes av straffeloven § 390. Graden av sensitivitet kan imidlertid også være av betydning ved vurderingen av om ytringen er beskyttet av ytringsfriheten.

Opplysningenes sensitivitet er tillagt vekt i rettspraksis. I Rt. 1952 s. 1259 uttalte en av de dissenterende dommere at «jo mer intimt det forhold er som meddelelsen angår, desto større bør etter min mening kravene være til vekten av de hensyn som skal kunne føre til at publiseringen likevel ikke anses rettmessig». I RG. 1995 s. 1145 ble det uttalt at opplysningene om Ole Paus var spesielt følsomme og lagmannsretten fant at det utvilsomt forelå en krenkelse av privatlivet. Borgating lagmannsretts dom av 26 april 2000 kan også nevnes. Her uttales det at «boken inneholder en rekke opplysninger av personlig art om A, slik som opplysninger om nasjonalitet, utdanning, arbeidserfaring. Disse opplysninger er så vidt lite sensitive at de hverken isolert eller samlet kan regnes som opplysninger om «personlige eller huslige forhold»». Derimot inneholdt boken opplysninger om at A lå i ekteskapskonflikt med sin tidligere kone og at han flere ganger var anmeldt til politiet for vold mot henne. Til tross for at disse opplysningene hadde en beskjedne plass i boken og at det var lite sannsynlig at de var sanne var de av relativt sensitiv karakter. Det ble også lagt vekt på at de var inntatt i boken dels i form av As

⁸⁵ Eggen 2002 s. 403.

egne notater. Dette gjorde at opplysningene fikk et særlig sterkt personlig preg. Opplysningenes sensitive karakter gjorde at det var rettsstridig å offentliggjøre dem. EMD har også tillagt opplysningenes sensitivitet vekt. I Tammer-saken ble det tillagt vekt at ordene brukt til å beskrive Laanaru var spesielt følsomme og støtende.⁸⁶

Eggen mener at opplysningenes sensitivitet kan tillegges vekt. Han uttaler at «dersom opplysningene er svært sensitive, må det stilles strengere krav til opplysningens allmenne interesse, før ytringsfriheten kan legitimere at opplysningen publiseres».⁸⁷ Tokvam mener også at opplysningens sensitivitet er av betydning.⁸⁸

Man kan slutte fra dette at opplysningenes sensitivitet tillegges vekt i vurderingen av om ytringen er vernet av ytringsfriheten.

4.1.3 Opplysningenes form

Et ytterligere spørsmål er hvorvidt opplysningens form har betydning for vurderingen. Med opplysningens form menes både hvordan opplysningene er fremstilt og i hvilken sammenheng de fremkommer i.

Høyesterett har lagt til grunn at det avgjørende er det totalinntrykk ytringene gjør på den alminnelige leser.⁸⁹ Høyesterett har fremhevet at det må legges større vekt på overskrifter, bilder og inngresser, enn det som står med vanlig trykk.⁹⁰ I Rt. 1987 s. 1058 uttaler retten at man «...ikke [kan] se bort fra at en del mennesker bare leser overskrifter, av overflatiskhet eller for eksempel fordi de ser avisen utstilt i en kiosk eller kikker over nabopassasjerens skulder på toget». Det kan også vises til Rt. 1994 s. 348, hvor lagmannsretten la til grunn at den leser som studerte hele reportasjen ville få et mer balansert syn på saken. Høyesterett hadde derimot «vanskelig for å tillegge dette særlig vekt. Selv de som leser reportasjen i sin helhet, vil lett få sin oppfatning preget av karakteristikkene i overskrifter m.v». Dette tyder på at Høyesterett vektlegger overskrifter, bilder og inngresser i stor grad. Høyesterett vektlegger også først og fremst

⁸⁶ Tammer § 67.

⁸⁷ Eggen 2002 s. 728.

⁸⁸ Tokvam 1995 s. 82-84.

⁸⁹ Se bl.a Rt. 1994 s. 348.

⁹⁰ Se bl.a Rt. 1994 s. 348.

det inntrykk de påståtte ulovlige ytringer har på leseren, ytringer som fremsettes i forbindelse med de påståtte ulovlige ytringer som eventuelt demper eller fjerner det ulovlige inntrykk vektlegges i liten grad.

EMD foretar en selvstendig tolkning av ytringene.⁹¹ Dette kan medføre at EMD kommer til en annen tolkning enn de nasjonale domstoler. Norske domstoler må rette seg etter den tolkning EMD legger til grunn, jfr. menneskerettighetsloven § 3. I følge EMD er det avgjørende en totalvurdering av klagerens ytringer, hvor de påståtte ulovlige ytringer tolkes i lys av saken som helhet.⁹² Det er grunnlag for å hevde at EMD ikke legger like stor vekt på overskrifter, bilder eller ingresser. EMD legger også vekt på alle ytringer som har forbindelse med den sak som omtales, hvor det avgjørende syntes å være det inntrykk leseren får av ytringene samlet sett. Bergens Tidene saken illustrerer dette. EMD kom til på bakgrunn av sakens samlede dekning av saken at ytringene ikke var ulovlige. EMD la vekt på både de artikler som kritiserte den plastiske kirurgen og de artikler som tok han i forsvar.⁹³ Overskriftene ble heller ikke særskilt fremhevet. Dette i motsetning til Høyesterett som hovedsakelig på bakgrunn av overskriftene og billedbruken kom til at ytringene var ulovlige. Høyesterett tok i all hovedsak bare de artikler som kritiserte legen i betraktning. EMD uttaler også at det ikke er opp til domstolene å sensurere pressens reportasjeteknikker.⁹⁴ Eggen mener dette «tyder på at EMD er skeptisk til at nasjonale domstoler slår ned på enkeltord og uttrykk, eller formen på medieoppslag, når reportasjene samlet sett er balanserte».⁹⁵ Eggen mener videre at EMDs praksis tyder på at den alminnelige leser ikke bare leser overskrifter, men hele artikkelen og eventuelle oppfølgingsartikler. Den alminnelige leser er ikke så overfladisk som Høyesterett har lagt til grunn.⁹⁶ En innvending mot en slik praksis er at den tillater at pressen publiserer ulovlige bilder og overskrifter så lenge det samlede inntrykk hos leseren ikke er ulovlig. Dette er uheldig da jeg mener den alminnelige leser er overfladisk og har en manglende evne til å se helheten. Vårt inntrykk preges i stor grad av bilder og overskrifter. EMDs standpunkt er derfor etter mitt syn ikke holdbart.

⁹¹ Eggen 1994 s. 126, Eggen 1999 s. 241-242.

⁹² Se bl.a. Fressoz and Roire § 45 fjerde avsnitt.

⁹³ Bergens Tidene § 57.

⁹⁴ Bergens Tidene § 57.

⁹⁵ Eggen 2002 s. 411.

⁹⁶ Eggen 2002 s. 413.

De ovenfornevnte dommer fra Høyesterett og EMD gjelder ærekrenkelsessaker, men de samme prinsipper må gjelde i forhold til privatlivets fred.

EMDs praksis viser at overskrifter, bilder og ingresser ikke tillegges betydelig vekt. Det er også nødvendig å se på alle artikler som har forbindelse med den sak som omtales, ikke bare den påståtte ulovlige ytring isolert sett. Høyesterett må rette seg etter dette.

4.1.4 Betydningen av at opplysningen tidligere er offentliggjort

En problemstilling er hvorvidt det er et moment i vurderingen at de private opplysningene er offentliggjort tidligere.

Ytringsfrihetskommisjonen uttaler at man må tillate å omtale andres personlige forhold i større grad dersom det har funnet sted en tidligere offentliggjørelse.⁹⁷ Dette fordi den skadevoldene effekt vil være mindre ved den gjentatte offentliggjørelse. Imidlertid må et økt spredningspotensiale og tidsaspektet tillegges vekt. Et økt spredningspotensiale vil f.eks foreligge hvis den første meddelelse står i Kragerø blad som er en lokalavis og den gjentatte meddelelse står i Aftenposten som er en riksdekkende avis. Tidsaspektet må tillegges vekt dersom det har gått tilstrekkelig tid til at folk kan ha glemt den tidligere meddelelse. Vi blir bombardert med nyheter hver dag og nyhetens interesse gjør at vi fort glemmer tidligere omtalte saker.

Av rettspraksis kan Rt. 1960 s. 1147 nevnes. Det ble skrevet en reportasje om en mann som var uthengt av bygda som skyldig i en drapssak. Til tross for at reportasjen objektivt sett inneholdt opplysninger av privat karakter var den ikke rettsstridig. Det ble blant annet lagt vekt på i vurderingen at opplysningene allerede var delvis kjent. Rt. 1952 s.1217 kan også nevnes. Det var laget en film om to tidligere straffedømte personer. Opplysningene om de to straffedømte var kjent da filmen om dem ble laget. Filmen ble likevel nektet vist da det var gått lang tid siden opplysningene ble offentliggjort første gang og sjansene for at folk hadde glemt var stor. Det ble også

⁹⁷ NOU 1999: 27 s. 52-53.

tillagt vekt at filmen ville nå frem til et langt større antall mennesker. Ny offentliggjøring ville derfor medføre en krenkelse av privatlivet.

Man kan videre hevde ut fra rettspraksis at hvis den fornærmede selv har offentliggjort opplysningene vil en ny offentliggjørelse lettere ansees som rettmessig. I Borgarting lagmannsretts dom av 29. mars 1996 ble dette fremhevet. En lege hadde offentliggjort en opplysning om at en pasient var innlagt på psykiatrisk sykehus. Det var ikke en krenkelse av hans privatliv fordi han selv hadde gjort dette forhold kjent for offentligheten. Det samme ble stadfestet i Borgarting lagmannsrett dom av 26 april 2000. Retten uttalte: «...kan imidlertid ikke se at offentliggjørelse av disse opplysninger representerer noen krenkelse av privatlivets fred, og legger i denne forbindelse vekt på at dette var opplysninger som A selv hadde eksponert for norsk presse.»

Tokvam mener at man må kunne omtale personer i større grad dersom opplysningene allerede er kjent.⁹⁸ Han mener likevel at man må ta hensyn til om det foreligger økt spredningspotensiale. Tidsaspektet bør også tillegges vekt. Tokvam mener også at dersom det er reagert på den tidligere meddelelse eller gitt samtykke til denne vil den tidligere meddelelse ikke gi noen utvidet adgang til å offentliggjøre opplysningene.

Rettspraksis fra EMD viser også at det faktum at opplysninger allerede er offentlig tilgjengelig tillegges en viss betydning. I Krone verlag-saken var det spørsmål om et bilde av en mann kunne offentliggjøres. EMD bemerket at bildet allerede var tilgjengelig på parlamentets nettsider.⁹⁹

Etter min mening bør man være forsiktig med å tillegge kriteriet betydning. Aviser forsøker å vekke publikums oppmerksomhet, gammelt nytt gjør ikke det. Faren for at et større antall mennesker får kjennskap til opplysningen eller at det rives opp i gamle forhold er derfor ofte tilstede.

⁹⁸ Tokvam 1995 s. 116.

⁹⁹ Krone Verlag § 37.

På bakgrunn av dette kan man konkludere med at en tidligere meddelelse medfører en utvidet adgang til å offentliggjøre privat informasjon. Imidlertid er det som nevnt over en rekke unntak fra dette utgangspunkt.

4.1.5 Hensikt eller motiv bak opplysningen

Med hensikt eller motiv bak meddelelsen menes hva man søkte å oppnå med meddelelsen, eller hvilken grunn man hadde til å komme med meddelelsen. Det ble foreslått ved utformingen av straffeloven § 390 at ordlyden skulle være «..krenker privatlivets fred ved uten påviselig aktverdig grunn å gi offentlig meddelelse...». Imidlertid ble «uten påviselig aktverdig grunn» utelatt, da man anså fritaket for å allerede ligge i «krenker privatlivets fred» som er dagens ordlyd.

Spørsmålet er hvorvidt ytrersens motiv kan bli tillagt vekt i vurderingen. I følge Eggen har det forhold at ytreren har lite beskyttelsesverdige motiver stått lite sentralt i høyesterettspraksis vedrørende straffeloven § 390.¹⁰⁰ EMDs praksis viser derimot at EMD legger vekt på ytrersens ulovlige motiv. Barford-saken er illustrerende. En av årsakene til at det ikke ble konstatert krenkelse av EMK art. 10 i denne saken var at Barfords formål var etter EMDs oppfatning å angripe legdommerens personlige integritet.¹⁰¹ Denne dommen viser at EMD viker tilbake for å la ytrere med lite beskyttelsesverdige formål nyte beskyttelse under EMK art. 10. Reelle hensyn taler for å tillegge ikke beskyttelsesverdige formål vekt. Den som ytrer seg i ulovlig hensikt bør ikke beskyttes av ytringsfriheten. Etter gjeldene rett kan ytrersens lite beskyttelsesverdige motiver således tillegges en viss vekt.

Ytrersens beskyttelsesverdige formål ble tillagt vekt i Rt. 1960 s. 1147. En reportasje i bladet *Aktuell* omhandlet en mann som var uthengt av bygda som mistenkt i en mordsak. Artikkelen beskrev at han var av omstreiferslekt og bilder illustrerte hans tarvelige boforhold. Reportasjen krenket privatlivet objektivt sett. Likevel ble den ikke ansett urettmessig fordi reportasjen hadde et aktverdig motiv. Journalisten ønsket å sette søkelyset på det «urettferdige og brutale i å kaste mistanke på en uskyldig, bare fordi denne ikke har den samme sosiale posisjon eller rot i bygda som folk flest». Det var

¹⁰⁰ Eggen 2002 s. 415.

klart at det var det sosiale lag han kom fra som hadde dannet grunnlaget for mistanken. Det var et aktverdig motiv å sette søkelyset på dette i følge Høyesterett. Høyesterett uttalte at det var et «positivt og rosverdig» motiv. Denne dommen illustrerer at ytrerens formål kan bli tillagt vekt i vurderingen. EMDs praksis viser at EMD også fokuserer på ytrerens aktverdige formål. Bladet Tromsø-saken illustrerer at EMD la stor vekt på at journalisten ytret seg for å fokusere på spørsmål av allmenn interesse.¹⁰² Etter gjeldene rett kan ytrerens aktverdige motiver tillegges vekt i vurderingen.

4.1.6 Betydningen av at opplysningen omhandler en kjent person

Utgangspunktet for å vurdere om en ytring skal være vernet av ytringsfriheten er om den er av allmenn interesse. Dette utgangspunkt står fast enten det er tale om en offentlig eller en privat person. Både EMD og norske domstoler har lagt dette til grunn.

I Tammer-saken var det uenighet mellom partene om den omtalte var en offentlig person eller ikke. EMD fant det irrelevant å ta stilling til dette da opplysningene uansett ikke var av allmenn interesse.¹⁰³ Det foreligger ingen Høyesterett praksis om dette, men problemet er behandlet i RG. 1995 s. 1145. Det ble skrevet en artikkel om Ole Paus angivelige ekteskapsbrudd og utroskap. *Se og Hør* hevdet at ytringene var beskyttet av ytringsfriheten fordi Ole Paus var en kjent person som måtte tåle artikler med et slikt innhold. Lagmannsretten var ikke enig. Ytringene var en klar krenkelse av straffeloven § 390, og vedrørte ikke forhold av allmenn interesse.

Rettspraksis viser at det avgjørende er om opplysningene er av allmenn interesse. Er det tilfellet, er det et tungtveiende argument for å tillate offentliggjøring uansett om det er tale om en offentlig eller privat person. Det er likevel lite tvilsomt at opplysninger om offentlige personer lettere er av allmenn interesse. Offentlige personer må derfor tåle større offentlighet omkring sin person enn private personer.

Et spørsmål er likevel hvorvidt det kan ha betydning for vurderingen for om det foreligger en rettsstridig krenkelse av privatlivet, at den private opplysning omhandler en kjent person.

¹⁰¹ Barford §§ 30-32.

¹⁰² Bladet Tromsø § 63.

¹⁰³ Tammer § 68.

Det foreligger ingen avgjørelse fra høyesterett om dette spørsmål. Spørsmålet ble behandlet i RG. 1995 s. 1145. Retten uttalte «i dagens mediasituasjon med sterk personfokusering må grensene for hva som kan refereres trolig trekkes annerledes for særlig kjente personer enn for den alminnelige mann og kvinne. Den som stadig har vært eksponert og som fortsetter å opptre i offentlig sammenheng, må finne seg i en mer nærgående og kritisk oppfølging fra medias side. Men også slike personer må ha ett berettiget krav om at spesielt følsomme opplysninger om personlige forhold ikke gjøres offentlig kjent». Til tross for at Ole Paus hadde gitt samtykke til at pressen kunne skrive om hans privatliv, innebar ikke dette et generelt samtykke til publisering av nærgående opplysninger senere. Det var et brudd på privatlivets fred å offentliggjøre opplysninger om ekteskapsbrudd og utroskap. Dommen antyder at kjente personer må tåle mer, men at kjente personer også har krav på en privat sfære.

Reelle hensyn taler på den ene side for et redusert vern for kjente personer. De har valgt sin posisjon selv og dermed gitt avkall på noe av sitt privatliv. Hvor mye de kan sies å ha gitt avkall på, bør være avhengig av hvor åpen vedkommende har vært om sitt privatliv. Deltagerne i TV-serien Big Brother kan vel sies å ha gitt avkall på alt privatliv mens de var inne i bunkeren på Fornebu. Det samme kan vel neppe sies om Hans Rasmus Astrup som driver Astrup Fearnley museet for moderne kunst. Han er meget kjent både nasjonalt og internasjonalt, men allmennheten vet lite om hans privatliv. Synspunktet om at kjente personer bør ha et redusert vern har fått stor gjennomslagskraft i England. Saken med supermodellen Naomi Cambell er illustrerende. Campbell ble avbildet i det hun forlot et anonymt avvenningsmøte for narkomane. Dette mente retten ikke var en krenkelse av hennes privatliv da det var av allmenn interesse at hun hadde et narkotikaproblem, noe hun selv hadde fornektet. Ved å velge en karriere som supermodell har hun selv valgt å være i offentlighetens søkelys. Reelle hensyn tilsier på den annen side at også kjente personer har rett til et privatliv. Det kan hevdes at offentlig personer har et særlig behov for et skjermet privatliv da de ellers er mye i søkelyset.

Praksis fra EMD tyder på at ytringer om kjente menneskers privatliv ikke nyter noen intensiv ytringsfrihetsbeskyttelse. Den tidligere nevnte Tammer-saken er illustrerende. Tammer som var redaktør i en Estlansk avis hadde publisert opplysninger om en kvinne

ved navn Laanaru. Laanaru hadde selv vært politisk aktiv og hun var en kjent person i Estland. EMD kom til at det var irrelevant om Laanaru var en kjent person eller ikke da opplysningene uansett ikke vedrørte forhold av allmenn interesse.¹⁰⁴

Dette tyder på at det ikke er et moment av nevneverdig betydning om den omtalte er en kjent person eller ikke. Ytringer om kjente menneskers privatliv nyter ikke noen intensiv ytringsfrihetsbeskyttelse.

4.1.7 Presseetiske regler

Et spørsmål er hvorvidt presseetiske regler har betydning for vurderingen. De presseetiske reglene er nedfelt i Vær-Varsom plakaten. Domstolene er på ingen måte bundet av reglene, problemstillingen er hvorvidt reglene benyttes som retningslinje for domstolene i deres avgjørelser.

De regler som er av betydning for grensen mellom privatlivets fred og ytringsfrihet er Vær-Varsom plakaten punkt 1.2, 1.4, 4.1 og 4.3. I punkt 1.2 og 1.4 står det at det er pressens oppgave å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. De har et ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk. I punkt 4.1 står det at pressen skal legge vekt på saklighet og omtanke i innhold og presentasjon. Videre i punkt 4.3 bemerkes det at pressen skal vise respekt for menneskers privatliv. Pressen skal ikke fremheve personlige og private forhold der dette er saken uvedkommende.

PFU er et klageorgan for personer som føler seg krenket av pressen. PFU har ingen sanksjonsmuligheter men deres avgjørelser er offentlig tilgjengelig og kan dermed sette pressen i et dårlig lys. Vær-Varsom plakaten opererer som retningslinje for PFU når de treffer sine avgjørelser. Et blikk på PFUs avgjørelser vil således bidra til å fastlegge innholdet av reglene i Vær-Varsom plakaten. En kjent avgjørelse fra PFU er saken med fotballspilleren Ole Solskjær. Han klaget inn *Se og Hør* for PFU fordi han mente at *Se og Hør* brøt regler for god presseetikk da de trykket bilder av han og familien på stranden på Sardinia. Han fikk ikke medhold, PFU mente at kjente personer må tåle å bli avbildet på en offentlig strand uten samtykke. De påpekte også at bildene ikke var

¹⁰⁴ Tammer § 68.

spesielt krenkende eller oppsiktsvekkende. Dommen illustrerer hvordan de ulike regler i Vær-Varsom plakaten avveies mot hverandre. PFU ville sannsynligvis kommet til et annet resultat dersom Solskjær og familien hadde befunnet seg på en privat strand. I denne forbindelse kan det berømte «kysse-bildet» av Mette-Marit og kronprins Håkon nevnes. *Dagbladet* trykket et bilde av de to mens de sto og kysset på den private hytteterrassen på Mågerø. Hvis de hadde klaget til PFU ville de trolig ha fått medhold i at det forelå en krenkelse av deres privatliv. Det er gjeldene presseetikk at det er uakseptabelt å bruke telelinse eller på annen måte snikfotografere inn på private områder. Denne avgjørelsen fra PFU kunne ha tjent som illustrasjon for domstolene dersom de sto ovenfor et lignende tilfelle.

Rt. 1952 s.1259 viser at de presseetiske regler er tillagt vekt i vurderingen. En av de dissenterende dommerne uttaler på side 1265 at «jeg finner grunn til å nevne de retningslinjer for pressens omtale av rettssaker...». Schiøtz hevder at presseetiske regler vil ha en viss betydning, men at disse vil «spille en svært lite sentral rolle».¹⁰⁵ Tokvam mener at presseetiske regler må tillegges en viss vekt, da «et slikt brudd viser at man har beveget seg utenfor hva som er akseptert i sin egen bransje».¹⁰⁶ Noen avgjørende betydning kan de likevel ikke ha i følge Tokvam. Øy er av den oppfatning at domstolene ikke skal legge vekt på presseetiske regler eller avgjørelser basert på etisk grunnlag. Han har foretatt en undersøkelse der han mener å ha påvist at domstolene heller ikke gjør det.¹⁰⁷

Reelle hensyn taler på den ene side for å tillegge presseetiske regler vekt. Reglene bestemmer den eksisterende bransjenorm. En overtredelse av en slik norm vil tilsi at man har beveget seg utenfor hva som er alminnelig akseptert. De regler som beskytter privatlivet forutsetter en dynamisk tolkning da grensen for hva som er akseptable ytringer endrer seg over tid. Vær-Varsom plakaten revideres fra tid til annen (sist gang revidert i 2001) slik at den gir uttrykk for de etiske regler pressen bør til enhver tid operere med. På den annen side er reglene utviklet av pressen selv, noe som svekker dens vekt. Pressen skal ivareta sine egne interesser samtidig som de skal regulere seg selv. Disse to oppgaver er til en viss grad uforenelige og gjør at man må vurdere Vær-

¹⁰⁵ Schiøtz 1975 s. 53-54.

¹⁰⁶ Tokvam 1995 s. 92.

¹⁰⁷ Øy 1996

Varsom plakaten med kritiske øyne. Det er heller ikke klart at normen for hva som bør innebære en krenkelse etter straffeloven § 390 er sammenfallende med pressens syn på når det foreligger en krenkelse av privatlivet.

Det er bra at domstolene fatter en beslutning på så bredt grunnlag som mulig. PFUs standpunkter vil bidra til dette. Imidlertid skal etter min oppfatning domstolene være kritisk til PFUs avgjørelser. Pressen blir stadig mer kommersialisert og PFU som korrektur er neppe tilstrekkelig for å motstå den utvikling dette medfører. For at domstolene skal fungere uavhengig og korrigerende på pressen bør de således ikke legge vekt på PFUs avgjørelser.

Etter dette er det tvilsomt om domstolene tillegger de presseetiske regler vekt i deres vurdering. Uansett er det grunnlag for å hevde at dersom de blir tillagt vekt spiller de ingen sentral rolle i domstolenes vurdering.

4.2 Ulike typetilfeller av private opplysninger som har allmenn interesse

4.2.1 Opplysninger som fremkommer i forbindelse med kriminalsaker

En problemstilling er hvorvidt private opplysninger som fremkommer i forbindelse med kriminalsaker kan offentliggjøres. Slike opplysninger vil ofte være belastende og intime. Samtidig vil offentlighet være nødvendig for å sikre allmennhetens kontrollfunksjon overfor politi, påtalemyndighet og domstoler.

Ytringsfrihetskommisjonen uttaler: «Grunnen til at det kreves offentlighet om slike saker er for det første det sentrale argument for offentlighet rent allment, og ikke minst for offentlighet i rettspleien, nemlig at offentlighet er nødvendig som kontrollmiddel ovenfor dem med makt og myndighet i samfunnet.¹⁰⁸ For det annet kreves det offentlighet ut fra enhver rett til informasjon om det samfunn man lever i og de farer man der utsettes for. Kriminalitet angår oss alle». Det fremheves allikevel at pressen må vise varsomhet og være kriminalreportasjens hensikt bevisst. Personlige forhold må ikke fremheves der de er saken uvedkommende.

Fra dette kan man slutte at det er berettiget å publisere private opplysninger dersom de er direkte relevant for det straffbare forhold vedkommende er tiltalt for. Det har allmenn interesse å informere om de sentrale aspekter ved kriminalsaken. Dette kan som Eggen fremhever bl.a dreie seg om hva vedkommende er tiltalt for, faktum som er relevant for tiltalen og hvilke straffeprosessuelle skritt som politi og påtalemyndighet foretar.¹⁰⁹

Den ikke-ikrafttrådte regelen i straffeloven § 390 c foreslår at identiteten til hvem som pågripes, siktes og tiltales ikke skal offentliggjøres. Regelen står i et problematisk forhold til ytringsfriheten. Ytringsfrihetskommisjonen uttaler på side 127 at det kan synes som om personvern hensyn har fått «litt for stor plass når det ønskes holdt hemmelig for allmennheten hvem som pågripes, siktes og tiltales. Slike straffeprosessuelle skritt er offentlige handlinger - ofte initiert av allmenne hensyn - og et uttrykk for samfunnets organiserte forfølgelse av kriminalitet. Det tilhører ikke privatlivets fred at straffesak er innledet mot noen». Noe annet er dersom det dreier seg om en mer triviell straffesak der personens identitet ikke kan anses å ha allmenn interesse.

Opplysninger som fremkommer i offentlige hovedforhandlinger vil normalt kunne offentliggjøres. Dette ble slått fast i Rt. 1952 s. 1259, hvor retten uttalte «når det gjelder forhandlinger i offentlig rettsmøte, må det aktverdig grunn- allmennhetens interesse i å få underretning om det som har foregått- i alminnelighet anses gitt». Dommen omhandlet en journalist i *Dagbladet* som hadde gjengitt opplysninger om personalia til tiltalte i en lagmannsrettssak. Opplysningene var at tiltalte hadde syv barn, og muligens ytterligere to barn, men her var farskapet omtvistet. Selv om disse opplysningene åpenbart var omfattet av straffeloven § 390 mente retten at opplysningene ikke var straffbare. Høyesterett fremhevet følgende: «når det som i nærværende tilfelle dreier seg om en riktig gjengivelse av opplysninger meddelt under hovedforhandling for åpne dører, og uten at det er nedlagt forbud mot offentlig referat, må det - mener jeg - foreligge særlige omstendigheter for at gjengivelse skal kunne rammes av strl. § 390, f.eks. at den er skjedd i sjikanøs hensikt eller på en tendensiøs eller særlig sårende måte».

¹⁰⁸ NOU 1999: 27 s. 113.

Privatsensitive opplysninger som fremkommer under offentlig hovedforhandling, eller som fremkommer av en dom, vil derfor normalt kunne offentliggjøres. Dette såfremt det er tale om et dekkende og korrekt referat. Det kreves at man refererer de opplysninger som fremkommer i rettsmøtet på en balansert og objektiv måte.¹¹⁰ Det oppstilles likevel unntak der de private opplysningene er unødig krenkende.

Rt. 1986 s. 1307 slår fast at det må stilles et krav om at saken må omhandle noe mer enn kun trivielle kriminelle forhold. Man kan ikke skrive om en liten bagatellmessig sak i stort omfang dersom oppslaget krenker privatlivets fred. Saken omhandlet en mann som var tiltalt for legemsbeskadigelse for under en slåsskamp å ha bitt av en del av en annens øre. *VG* slo opp saken på første side, navnga tiltalte og publiserte bilder av han. Retten uttalte: «sett ut fra en ren strafferettslig synsvinkel var saken nokså triviell og fortjente neppe stor oppmerksomhet». Etter rettens vurdering var referatet straffbart. Saken omhandlet adgangen til å offentliggjøre sanne ærekrenkende utsagn som fremkom under en hovedforhandling, dommens begrunnelse må utvilsomt også gjelde i forhold til private opplysninger. Dommen slår fast at det selv ved korrekte rettsreferater kreves en viss forholdsmessighet.

Friheten til å referere fra rettssaker gjelder ikke i forhold til kriminalsaker som for lengst er avsluttet. Dette ble slått fast i Rt. 1952 s. 1217. Her uttales det at det er en samfunnsoppgave å legge forholdene til rette for at en løslatt fange finner seg til rette i samfunnet igjen. Denne oppgaven vil ikke bli ivaretatt dersom det skapes ny publisitet omkring hans forbryterske fortid. Publisitet på det tidspunkt straffesaken pågår må en forbryter finne seg i, når han har sonet sin straff bør han være skjermet fra offentlighetens søkelys. Et unntak fra dette er når den tidligere dom har relevans for en sak av allmenn interesse på publiseringstidspunktet. I Schwabe-saken kunne man referere til en tidligere dom, da opplysningene som fremkom der hadde relevans for et tema av allmenn interesse. Den mulige krenkelse av privatlivet som følge av publiseringen av en nesten 20 år gammel kriminalsak, ble avvist av EMD med at «[a] politician's previous criminal convictions of the kind at issue here, together with public

¹⁰⁹ Eggen 2002 s. 732.

¹¹⁰ Tokvam 1995 s. 110, Harestad 2002 s.47, Rt. 2000 s. 279.

conduct in other respects, may be relevant factors in assessing his fitness to exercise political functions».¹¹¹

Vær-varsom plakaten inneholder retningslinjer for pressen i deres i deres håndtering av kriminalsaker. Punktene 4.3 «ikke fremhev personlige eller private forhold der de er saken uvedkommende» og 4.5 «unngå forhåndsdømming i kriminal- og rettsreportasjer» er av betydning. Punkt 4.7 er særlig viktig. Her uttales det: «vær varsom med bruk av navn og bilde og andre klare identifikasjonstegn i kriminal- og rettsreportasje. Vis særlig omtanke ved omtale av saker som er under etterforskning, og i saker som gjelder unge lovovertridere. Avstå fra identifikasjon når dette ikke er nødvendig for å tilfredsstillere berettigede informasjonskrav».

Man kan slutte fra dette at private opplysninger som fremkommer i forbindelse med straffesaker kan offentliggjøres dersom de er direkte relevant for det straffbare forhold vedkommende er mistenkt for. Som hovedregel kan man også gi et korrekt referat fra offentlig rettsforhandlinger.

4.2.2 Opplysninger som er offentlig tilgjengelig

Et problem er hvorvidt private opplysninger som er offentlig tilgjengelig kan offentliggjøres. Dette kan være opplysninger som fremkommer i dokumenter som er offentlig tilgjengelig etter regler om møteoffentlighet eller offentlighetslovens regler om dokumentoffentlighet. For å føre demokratisk kontroll med offentlig myndigheter vil slike opplysninger ofte være av allmenn interesse.

Tokvam hevder det ikke foreligger noe generelt referatprivilegium for offentlig tilgjengelig informasjon.¹¹² At opplysningene blir referert i pressen oppleves som langt mer krenkende enn at de bare er tilgjengelig på et offentlig kontor.

¹¹¹ Schwabe § 32.

¹¹² Tokvam 1995 s. 112-113.

Ytringsfrihetskommisjonen argumenterer imidlertid for at det på prinsipielt grunnlag bør være anledning til å referere opplysninger som fremkommer i offentlige organers offentlig tilgjengelige møter eller opplysninger som fremkommer i offentlig tilgjengelig dokumenter.¹¹³ Kommisjonen mener det bør være samsvar mellom allmennhetens informasjonskrav og mediernes referatprivilegium. Kan publikum teoretisk skaffe seg informasjonen selv, bør mediene kunne bringe videre informasjon fra slike kilder. Se mer om dette under oppgavens punkt 5.2.

Eggen er av den oppfatning at så lenge så lenge media refererer slike opplysninger i anonymisert form bør referatet anses beskyttet av ytringsfriheten.¹¹⁴ Slike referater vil oppfylle medias informasjons- og kontrollfunksjon overfor offentlig myndigheter, uten at privatlivet på unødige vis krenkes. Imidlertid bør ikke media kunne publisere slik informasjon i ikke anonymisert form. Eggen mener at mellomløsningen med anonymiseringsplikt er uproblematisk i forhold til ytringsfriheten så lenge ikke identiteten til den omtalte har allmenn interesse.

EMD har tillagt det faktum at opplysningene er tilgjengelig på et offentlig kontor betydning. I Fressoz and Roire-saken var det spørsmål om lønnsforholdene til sjefen i firmaet Peugeot kunne offentliggjøres. Det ble lagt vekt på at slik informasjon var tilgjengelig på skattekontoret og at slik informasjon også tidvis ble offentliggjort i økonomiske tidsskrifter. Opplysningene var følgelig ikke konfidensielle og kunne offentliggjøres. Bladet Tromsø saken er også av interesse. Dette er en ærekrenkelse sak men de samme prinsipper må gjelde i forhold til privatlivets fred. I denne saken ble Norge dømt for krenkelse av EMK art. 10. Norske domstoler hadde pålagt Bladet Tromsø ansvar for å ha formidlet ytringer fra selfangstinspektør Linbergs rapport. Lindbergs rapport var offisiell. EMD la til grunn at media har rett til å referere fra offentliggjorte offisielle rapporter uten å foreta selvstendig undersøkelser.¹¹⁵

Det har vært hevdet i rettspraksis at et moment av betydning i vurderingen av om private opplysninger bør offentliggjøres eller ikke er som tidligere nevnt

¹¹³ NOU 1999: 27 s. 188-189.

¹¹⁴ Eggen 2002 s. 735.

¹¹⁵ EMD legger til grunn at pressen: «...should normally be entitled, when contributing to public debate on matters of legitimate concern, to rely on the contents of official reports without having to undertake independent research». (Bladet Tromsø § 65).

opplysningenes sensitivitet.¹¹⁶ At informasjonen er offentlig tilgjengelig sier noe om informasjonens private karakter og sensitivitet. Offentlig tilgjengelig informasjon er ofte mindre sensitiv og bør dermed lettere kunne offentliggjøres.

Fra dette kan man slutte at det foreligger en adgang til å referere opplysninger som er offentlig tilgjengelig dersom de er av allmenn interesse. Det at opplysningene er offentlig tilgjengelig medfører derimot ikke et referatprivilegium dersom de private opplysningene ikke er av allmenn interesse.

4.2.3 Opplysninger som belyser diskrepans mellom privat og offentlig opptreden

Et spørsmålet er hvorvidt det kan være berettiget å offentliggjøre private opplysninger som belyser at det er uoverensstemmelser mellom privat og offentlig opptreden i forbindelse med offentlig personers myndighetsutøvelse. Eggen nevner som eksempel opplysning om at en kjent SV-politiker som offentlig lovpriser et flerkulturelt fellesskap, har tatt sine barn ut av barnehagen fordi det er for mange fremmedspråklige barn der.¹¹⁷

Fra rettspraksis kan nevnes to dommer fra EMD. I Fressoz and Roire-saken skrev to franske journalister en artikkel om sjefen i Peugeot. Hans lønn hadde økt med 45.9% de to siste årene i motsetning til de øvrige ansatte som hadde hatt en lønnsøkning på 6.7% de tilsvarende år. Artikkelen var publisert på et tidspunkt det herjet stor uenighet i Peugeot. De ansatte ønsket mer lønn, sjefen nektet dette med den begrunnelse at det var store økonomiske problemer i bedriften. Sett på denne bakgrunn kom EMD til at det hadde allmenn interesse å offentliggjøre lønnsøkningen til sjefen i Peugeot. Det hadde allmenn interesse fordi hans opptreden ovenfor de ansatte ikke stemte overens med hans egen lønnsøkning. Et annet eksempel er Schwabe-saken. I denne saken var ordføreren i den Østeriske kommunen Rain dømt for uaktsom legemsbeskadigelse etter en trafikkulykke hvor han hadde kjørt i alkoholpåvirket tilstand. Etter dette var det stor diskusjon både i pressen og i de politiske kretser om ordføreren burde gå av.

¹¹⁶ Rt. 1952 s. 1259 uttalte en av de dissenterende dommere at «jo mer intim det forhold er som meddelelsen angår, desto større bør etter min mening kravene være til vekten av de hensyn som skal kunne føre til at publiseringen likevel ikke anses rettmessig».

¹¹⁷ Eggen 2002 s. 737.

En politiker i opposisjonspartiet (a) uttalte seg om saken og mente han burde gå av. Som et tilsvarende til dette skrev lederen i ungdomsavdelingen i ordførerens parti (b) en artikkel der han mente at (a) ikke var moralsk berettiget til å uttale seg fordi han ikke hadde tatt affære overfor en nestformann i hans eget parti som hadde forårsaket en ulykke under alkoholpåvirkning der et menneske mistet livet. (b) mente det forelå forskjellsbehandling og at (a) brukte en annen moralsk målestokk overfor sine egne partifeller. Spørsmålet var om det var av allmenn interesse å referere til denne tidligere dommen. EMD kom til at de private opplysninger kunne offentliggjøres fordi de illustrerte at en politiker brukte strengere moralske standarder på politiske motstandere enn på politiske meningsfeller. Disse to sakene viser at private opplysninger kan offentliggjøres dersom de er relevante for å belyse diskrepans mellom privat og offentlig opptreden.

Man kan slutte fra dette at private opplysninger av denne typen i hvert fall til en viss grad kan offentliggjøres. I hvor stor uttrekning det er tillatt er etter gjeldene rett uklart.

4.2.4 Opplysninger som belyser personers egnethet til å utøve sin funksjon

En problemstilling er hvorvidt private opplysninger som belyser personers egnethet til å utøve sin funksjon i samfunnet kan offentliggjøres. Som eksempel på slike opplysninger kan nevnes opplysninger om statsministers Kjell Magne Bondevik psykiske problemer, at Bondevik hadde psykiske problemer kan si noe om hans skikkethet til å være statsminister. Videre fra politikken kan nevnes Reiulf Steens alkoholproblemer og opplysninger om selvmordet til Gro Harlem Brundtlands sønn. Et annet eksempel er opplysninger om Mette-Marits fortid. Mange stilte seg spørsmålet om hun var skikket til å bli prinsesse. Fra utlandet kan nevnes Bill Clintons intime forhold til Monica Lewinski og Borris Jeltsins alkoholproblemer.

På den ene side kan man hevde at dette er allmennheten uvedkommende, man skal bedømmes utelukkende ut i fra hvordan man utøver sin funksjon.

Ytringsfrihetskommisjonen sier om dette argumentet; «...det hevdes at hele poenget med den offentlige samtale er at de som offentlige personer, skal (be)dømmes for hvordan, og med hvilke argumenter, de fremtrer offentlig, og ikke hvorfor de f.eks. ser slitne ut eller ikke argumenterer så godt som de normalt gjør, eller lignende. Om de

skulle stå frem med sine private problemer, må det i allfall være etter eget valg».¹¹⁸ På den annen side kan man hevde at slike opplysninger bør publiseres. Mennesker som sitter i maktposisjoner bør være skikket til å sitte i den posisjon de gjør. Hvis det er forhold som tyder på at de ikke er skikket, bør allmennheten opplyses om dette. Ytringsfrihetskommisjonen uttaler i sammenheng med opplysninger om Reiulf Steens alkoholproblemer og selvmordet til Gro Harlem Brundtlands sønn at «...det kan argumenteres for at pressen burde ha offentliggjort de private problemer de to hadde, nettopp fordi det influerte på deres offentlige virke».¹¹⁹

Av rettspraksis fra EMD kan De Haes og Gijssels-saken nevnes. To journalister hadde i et ukentlig belgisk blad publisert 5 artikler der de kritiserte dommere i Antwerpen i forbindelse med en barnefordelingssak. Faren til barna hadde fått foreldreansvaret til tross for at faren var anklaget for incest overfor barna, noe som var understøttet av flere medisinske ekspertuttalelser. Artiklene antydte at dommerne var inhabile da de hadde de samme høyreekstreme politiske oppfatninger som barnas far, og at de beveget seg i samme sirkler som ham. En artikkel trakk også frem at faren til en av dommerne etter krigen var blitt dømt for å ha samarbeidet med nazistene. De nasjonale domstoler kom til at opplysningene krenket privatlivets fred.¹²⁰ EMD kom til motsatt resultat. De mente at opplysningene var av allmenn interesse. De sa noe om dommernes egnethet til å utøve deres funksjon. Imidlertid kom EMD til at ytringsfrihetens grenser var overskredet i forhold til opplysningen om den ene dommerens far. Begrunnelsen var ikke hensynet til privatlivet, men at det var uakseptabelt å utsette noen for offentlig fornærmelse pga. familiemedlemmers handlinger.¹²¹ Schwabe-saken kan også nevnes. EMD fant opplysninger om kriminell adferd fra lang tid tilbake av allmenn interesse. EMD uttalte at en politikers tidligere straffbare forhold kan si noe om hans egnethet til å utøve politiske funksjoner.¹²² Begge disse saker taler i retning av at private opplysninger som sier noe om en persons egnethet til å sitte i sin stilling kan offentliggjøres.

Etter Eggens oppfatning er det mer legitimt å offentliggjøre private opplysninger som belyser generelle egenskaper ved personen som gjør vedkommende uegnet til den

¹¹⁸ NOU 1999: 27 s. 112.

¹¹⁹ NOU 1999: 27 s. 112.

¹²⁰ Se referat av de nasjonale domstolers avgjørelse i De Haes and Gijssels § 14.

¹²¹ De Haes and Gijssels § 45.

¹²² Schwabe § 32.

offentlige posisjon.¹²³ Eksempler på forhold det bør kunne opplyses om er f.eks. helse problemer, psykiske problemer, alkohol eller narkotikaproblemer. Et konkret eksempel er Jeltsins alkoholproblemer. Derimot hvis det dreier seg om opplysninger som belyser at vedkommende er i en situasjonsbestemt personlig krise er det mindre legitimt å opplyse om dette. Eksempel på en slik opplysning vil være selvmordet til tidligere statsminister Gro Harlem Brundtlands sønn.

Tokvam uttaler at det bør kunne opplyses om «hvilken bakgrunn politikere har, eksempelvis utdanning, stilling og forhold til myndighetene, da dette kan være en relevant faktor ved bedømmelsen av deres egnethet og evner som styrer av landet».¹²⁴

Reelle hensyn taler for at det bør være en viss adgang til å offentliggjøre private opplysninger der de belyser personers egnethet til å sitte i sin posisjon. Det er viktig at mennesker med makt er i stand til å utøve denne makt på en forsvarlig måte.

Man kan konkludere med at det er en viss adgang til å offentliggjøre private opplysninger der de sier noe om en persons egnethet til å sitte i sin stilling. I hvor stor utstrekning det er tillatt er etter gjeldene rett uklart.

4.2.5 Opplysninger som belyser diskrepans mellom privat opptreden og image

Mange kjente mennesker bruker pressen til å bygge opp et image og profilere seg selv. Spørsmålet er hvorvidt man kan offentliggjøre private opplysninger som illustrerer at det er uoverensstemmelser mellom privat opptreden og det offentlige image vedkommende har bygget opp. Som eksempel kan nevnes en Krf-politiker som er utro eller går på horehus.

Det finnes få rettskilder som behandler problemet. Reelle hensyn tilsier at hvis kjendiser tjener på et falskt image de selv har skapt, bør det opplyses om dette. I motsatt fall vil offentligheten føres bak lyset og foreta valg på feil premisser. En dom fra England kan nevnes.¹²⁵ Den kjente popartisten Tom Jones hadde aktivt bygget opp et fordelaktig

¹²³ Eggen 2002 s. 737-738.

¹²⁴ Tokvam 1995 s. 106.

¹²⁵ Woodward v Hutchins (1977) 1 WLR 760.

image rundt seg selv. Dette for å få folk til å gå på hans konserter og for å oppnå støtte. Det var av allmenn interesse å opplyse om at dette imaget ikke var riktig. Allmennheten hadde et krav på å få vite sannheten om Tom Jones. Engelsk rett har beskjedent overføringsverdi til norsk rett, men de samme hensyn gjør seg gjeldene.

Sterke grunner taler for at dersom en person aktivt har bygget opp et feilaktig image omkring seg selv bør det kunne opplyses om dette. Etter gjeldene rett er dette likevel et uavklart spørsmål.

En side av problemstillingen er hvorvidt det kan opplyses om diskrepans mellom privat opptreden og offentlig image når politikere markedsfører sine personlige egenskaper i en valgkamp. At politikere markedsfører sine personlige egenskaper er særlig fremtredene i USA, men vi ser tendenser også her til lands. Eggen mener det kan hevdes at politikere som frivillig har skapt et image, må finne seg i at det blir avslørt at dette imaget ikke stemmer overens med deres private væremåte.¹²⁶ Dette fordi private egenskaper kan være en viktig beveggrunn for de stemmeberettigede når de vurderer hvem de skal stemme på. Mindre legitimt vil det være å opplyse om private egenskaper dersom vedkommende politiker ikke har markedsført disse selv.

Etter min mening taler de sterkeste grunner for at det bør kunne opplyses om at det image vedkommende politiker har skapt omkring seg selv ikke stemmer. Det er viktig for de stemmeberettigede å foreta valg på riktige premisser.

Denne siden av problemstillingen er likeledes et uavklart spørsmål etter gjeldene rett, men sterke grunner taler for at slike opplysninger bør kunne offentliggjøres.

4.2.6 Opplysninger som belyser beveggrunnen for en beslutning

Spørsmålet som skal drøftes er hvorvidt private opplysninger som sier noe om hvorfor politikere eller andre i offentlig stillinger fatter de beslutninger de gjør kan offentliggjøres. Som eksempel kan nevnes private opplysninger om vennskaps- eller familierelasjoner som kan ha betydning for habilitetsspørsmål.

¹²⁶ Eggen 2002 s. 738.

Det foreligger få rettskilder som behandler problemet. Eggen mener det bør kunne opplyses om slike forhold.¹²⁷ Han uttaler «særlig demokratihensynet taler til fordel for at det er legitimt å undersøke og avdekke beveggrunnene bak beslutninger som personer med makt treffer, uavhengig av om disse beveggrunnene skyldes forhold fra de offentlige personers private sfære». Eggen nevner opplysninger fra privatlivet som er av betydning for habilitetspørsmål som eksempel på et tilfelle der private opplysninger kan offentliggjøres.¹²⁸ Reelle hensyn taler for at slike opplysninger bør kunne offentliggjøres. Det er viktig at de som treffer viktige beslutninger ikke har egen interesse i utfallet. Det er også viktig at allmennheten har tillit til at beslutninger blir truffet upartisk. Etter min mening bør det klart kunne opplyses om slike forhold.

Sterke grunner taler for at det bør foreligge en rett til å offentliggjøre opplysninger som er relevante for å belyse beveggrunnen for en beslutning. Slike opplysninger er utvilsomt av allmenn interesse.

4.2.7 Opplysninger som illustrerer et samfunnsproblem

Et ytterligere spørsmål er hvorvidt private opplysninger som illustrerer et samfunnsproblem kan offentliggjøres. Som eksempel kan nevnes en journalist som skriver om tilstanden til en enkelt eldre person for å illustrere den dårlige eldreomsorgen i Norge.

Rt. 1960 s. 1147 slår fast at det kan være tillatt å offentliggjøre slike opplysninger. Bladet *Aktuell* trykket en artikkel der de beskrev situasjonen til en mann som var uthengt av bygda som mistenkt for et drap. Artikkelen krenket mannens privatliv objektivt sett, den skildret hans hjem og opphav. Artikkelen var likevel ikke straffbar da den var av allmenn interesse. Den satte søkelyset på et viktig samfunnsproblem, gutten ble mistenkt utelukkende på grunnlag av at han kom fra et annet sosialt miljø og bakgrunn enn de andre i bygda. Etter min oppfatning er dette domsresultatet noe betenkelig. Den omtalte mannen benyttes for å belyse et samfunnsproblem som kunne

¹²⁷ Eggen 2002 s. 736-737.

¹²⁸ Eggen 2002 s. 64.

vært belyst gjennom andre eksempler. Det er mange som frivillig aksepterer at pressen offentliggjør private opplysninger om dem for å illustrerer et samfunnsproblem. I alle de foregående kategoriene (4.2.1-4.2.6) er det forhold ved det enkelte mennesket som er av allmenn interesse. Dette skiller 4.2.7 fra 4.2.1-4.2.6 og gjør at man etter min mening lettere bør kunne offentliggjøre opplysninger fra kategoriene 4.2.1-4.2.6.

Den tidligere omtalte schwabe-saken kan også tjene som eksempel på at det kan være tillatt å offentliggjøre private opplysninger som illustrerer et samfunnsproblem. Offentliggjøring av det tidligere straffbare forhold var «a matter of general debate on political morals between two rival parties».¹²⁹ Lederen for opposisjonspartiet anvendte en strengere moralsk målestokk ovenfor ordføreren som tilhørte et annet politisk parti enn ovenfor sine egne partifeller.

Etter dette kan man slutte at det er en viss adgang til å offentliggjøre private opplysninger der de illustrerer et samfunnsproblem.

5. Ny Grunnlov § 100

5.1 Generelt om ny Grunnlov § 100

Ytringsfrihetskommisjonen som har utredet forslag til ny Grunnlov § 100 ble nedsatt 23. august 1996. Som følge av samfunnets utvikling var det nødvendig å foreta en gjennomtenkning av ytringsfrihetens stilling i vårt samfunn. En sentral oppgave for kommisjonen var blant annet å foreta en drøftelse av privatlivets fred som begrensning i ytringsfriheten. Den nye Grunnlov § 100 (5) er en prinsipiell nydannelse. Her stadfestes det at enhver har rett til innsyn i statens og kommunens dokumenter og til å følge forhandlinger i rettsmøter og folkevalgte organer. For at det skal kunne gjøres unntak fra dette utgangspunkt må særlig tungtveiende hensyn gjøre seg gjeldende. Det er mulig at denne nydannelse vil medføre noen endringer i grensdragningen mellom privatlivets fred og ytringsfriheten. Dette vil bli kommentert nedenfor.

¹²⁹ Schwabe § 31.

5.2 Om ny Grunnlov § 100 vil medføre noen endringer i grensedragningen

Ytringsfrihetskommisjonen¹³⁰ understreker behovet for å skille mellom privatlivet og offentligheten. Offentliggjøring av det private er stort sett uheldig. Offentliggjøring av det private bør bare skje i begrenset grad der det bidrar til å tjene åpenhet og kontroll. Kommisjonen bemerker at det kan oppstå tilfeller der det vil være legitimt å offentliggjøre private opplysninger. Kommisjonen nevner som eksempel private opplysninger som sier noe om offentlige personers egenskaper. Videre nevnes «opplysninger som har med deres faktiske maktutøvelse å gjøre, eller som reflekterer strukturelle forhold i samfunnet. Det dreier seg om det grunnleggende argument at åpenhet er viktig for å skape tillit og mulighet for kontroll. Man må således finne seg i å få sine inntekts- og formuesforhold offentliggjort, eller lojalitetsbånd og forpliktelser som influerer på habiliteten».¹³¹ Kommisjonen påpeker at straffeloven § 390 synes å fungere tilfredsstillende i å beskytte privatlivet. Kommisjonen går likevel inn for at retten til privatliv bør grunnlovfestes. Av dette kan man slutte at ny Grunnlov § 100 ikke vil innebære noen endring i grensedragningen. Offentliggjøring av det private bør fortsatt bare skje i begrenset grad.

I forhold til offentlighet omkring kriminalsaker bemerker kommisjonen at forholdet er noe mer problematisk.¹³² Dette fordi det ofte dreier seg om svært intime opplysninger samtidig som offentlighet er nødvendig som kontrollmiddel overfor politi, påtalemyndighet og dommere. Allmennheten har også et legitimt krav på opplysninger fra straffesaker. På den annen side, når informasjonsbehovet er tilfredsstilt, bør man ivareta hensynet til tiltalte, fornærmede og pårørende. Omtale bør gjøres på en så skånsom måte som mulig. Et ønske om en mer hensynsfull forfølgning kan allikevel ikke gå på bekostning av straffeforfølgningens legitime allmenne interesse. Kommisjonen går så langt at den mener at selv der det foreligger et referatforbud i en offentlig straffesak, bør det være tillatt å referere. Dette ut i fra den begrunnelse at allmennheten selv kunne vært der. At det refereres i strid med forbudet er et selvstendig forhold. Den nye Grunnlov § 100 (5) grunnlovfester prinsippet om møte- og dokumentoffentlighet. Det er mulig at dette vil innebære en noe utvidet adgang til offentliggjøring av private opplysninger i straffesaker.

¹³⁰ NOU 1999: 27 s. 111-113.

¹³¹ NOU 1999: 27 s. 113.

¹³² NOU 199: 27 s. 113.

På ett punkt syntes nok kommisjonen å gå noe lenger i å tillate offentliggjøring av private opplysninger. Kommisjonen argumenterer for at det bør være samsvar mellom allmennhetens rettslige informasjonskrav og pressens adgang til å referere. Pressen handler på vegne av allmennheten da det er praktisk umulig for mennesket å oppsøke all tilgjengelig informasjon. Pressen virkeliggjør således publikums informasjonskrav. Kommisjonen bemerker videre at der dokumenter er unntatt offentlighet, vil ikke det innebære noe absolutt forbud mot offentliggjøring. Om man kan referere fra dokumentet eller ikke, vil være avhengig av dokumentets allmenne interesse. Dersom det er av allmenn interesse, vil allmennheten ha et berettiget informasjonskrav og det bør derfor foreligge en rett til å referere. I Tromsø-saken var dokumentet det var referert fra unndratt offentlighet. EMD valgte å ikke tillegge dette betydning. Det vesentlige var om opplysningene var av allmenn interesse. Kommisjonen advarer mot en tilstand der det ikke opplyses om forhold av allmenn interesse i frykt for å komme i ansvar. Som nevnt er prinsippet om møte- og dokumentoffentlighet grunnlovfestet i den nye Grunnlov §100 (5). Dette kan innebære en utvidet adgang til å referere fra offentlig tilgjengelig dokumenter. Noen slik absolutt rett foreligger ikke etter dagens rettsstilling. Kommisjonen syntes også å gå lenger ved å tillate offentliggjøring av opplysninger av allmenn interesse uavhengig av om de er offentlig tilgjengelig eller ikke.

6. Avslutning

6.1 Oppsummering

Man kan slutte fra min gjennomgang av hvor grensen mellom privatlivets fred og ytringsfriheten trekkes at det vesentlige kriteriet er om opplysningene er av allmenn interesse. Er opplysningene av allmenn interesse har allmennheten et berettiget informasjonskrav og pressen en rett og plikt til å offentliggjøre opplysningene. Det skal generelt mye til for å tillate inngrep ovenfor pressen når de meddeler informasjon av allmenn interesse. Behovet for en fri og uavhengig presse veier tungt i et demokratisk samfunn. I Sunday Times-saken uttalte EMD «the court is faced not with the choice

between two conflicting principles, but with the principle of freedom of expression that is subject to a number of exceptions which must be narrowly interpreted».¹³³

Ytringsfriheten gjelder likevel ikke ubetinget. Pressen har et ansvar ovenfor individet. Pressen må opptre forsvarlig og ikke unødig eksponere enkeltpersoner. At ytringene gjelder spørsmål av allmenn interesse fratår ikke pressen dette ansvar. De krav som stilles til pressen må allikevel ikke være så strenge at de undergraver pressens rolle som informasjonsformidler og «vaktbikkje». Dersom det innføres for strenge sanksjoner mot pressen i form av erstatningsplikt kan det medføre en uønsket tilbakeholdenhet med å bringe frem til debatt forhold av allmenn interesse.

6.2 Betragtninger om den videre utvikling på området

Det er en økende tendens i norsk presse til å offentliggjøre private opplysninger. Grunnen til dette er hovedsakelig den harde konkurransen på markedet. Det er i dag langt flere aviser enn tidligere og konkurransen fra fjernsynet og radio spiller også inn. At medieverden er stadig mer konkurransepreget medfører et behov for å vekke publikums oppmerksomhet. Et virkemiddel for å oppnå dette er å offentliggjøre private opplysninger. Vi ser en økende tendens til personifisering og pressen har påtatt seg en underholdningsfunksjon som før tilhørte ukebladene. Økt behov for oppmerksomhet har også hatt betydning for den måten stoffet presenteres på. Bruken av bilder og store overskrifter øker, mens tekstvolumet reduseres. Dette er en uheldig utvikling i forhold til beskyttelse av privatlivet.

Pressen kontrolleres både gjennom selvjustis og ved individets mulighet til å anlegge søksmål mot pressen. Etter min oppfatning er dagens kontroll av pressen ikke tilstrekkelig til å forhindre ovennevnte utvikling.

Med hensyn til den kontroll av pressen som ligger i individets adgang til å gå til rettssak fremgår det av denne oppgave at individet nyter et forholdsvis sterkt vern i norsk rett. Regelverket i norsk rett er tilstrekkelig til å beskytte individet, likevel forekommer det ofte krenkelser av privatlivet. Det er hovedsakelig to grunner til dette. Den ene grunnen

¹³³ Sunday Times § 65, femte ledd.

er at mennesker som får sitt privatliv brettet ut i pressen sjelden vil gå til sak. Ved siden av bryet og omkostningene ved en rettssak, vil den skape ny og kanskje forsterket oppmerksomhet rundt vedkommende. Søksmål mot pressen for krenkelser av privatlivet egner seg således dårlig for rettssalen. For å bøte på dette problemet kan en løsning være å føre rettsforhandlingene for lukkede dører, innføre referatforbud fra forhandlingene og tilby fri rettshjelp. Således ville en som følte seg krenket lettere ha psykologiske og økonomiske muligheter til å føre en rettssak. Den andre grunnen er at de sanksjoner domstolene iverksetter ikke er strenge nok til at de virker preventivt på pressen. Domstolene må således styrke den krenkedes erstatningsrettslige stilling.

Utover muligheten til å gå til rettssak, kontrolleres som nevnt pressen gjennom selvjustis. Denne utøves av PFU. Det sies at pressen er den fjerde statsmakt. Den har stor gjennomslagskraft og kan gjøre betydelig skade. Det er derfor viktig at pressen kontrolleres og at den blir underlagt granskning. Man kan stille seg spørsmålet om PFU er egnet til å utføre denne oppgaven. PFU skal utøve selvkritikk men samtidig ivareta pressens egne interesser. Denne dobbeltfunksjon kan føre til at pressens selvkritikk blir lite objektiv. PFU har heller ingen sanksjonsmuligheter annet enn å kreve publikasjon av avgjørelsene. Etter min mening er det urealistisk å overlate ansvaret overfor individet til pressen som selv er underlagt markedskreftene. En bedre løsning kan kanskje være å opprette et eksternt kontrollerende organ. Det har vært foreslått å oppnevne en ombudsmann for granskning av avisenes virksomhet. Dette er gjort i en rekke andre land og syntes å fungere tilfredsstillende. De fleste innenfor pressen mener at ordningen med selvjustis fungerer bra. Pressen var f.eks. i kjølevannet av Tore Tønnes selvmord i desember 2002 villig til å gjennomgå sin dekning av saken og tok selvkritikk. Det er imidlertid tvilsomt om pressen ville ha utøvet denne kritikk dersom Tønne ikke hadde tatt sitt eget liv. Det er mange samfunnstopper som har tålt en langt mer pågående presse uten at det har skapt noen debatt om pressen gikk for langt i å henge de ut som privatpersoner. Videre stiller jeg meg tvilende til om Tønne saken har ført til at pressen i større grad ivaretar hensynet til individet. Eksempler fra andre land viser at tilsvarende hendelser ikke har medført noen endring i pressens håndtering av enkeltmennesker. Debatten i England etter Prinsesse Dianas død medførte neppe noen endring i pressens hensyn overfor individet.

Dagens kontroll av pressen er etter dette ikke tilfredsstillende og noe må gjøres for å sikre retten til privatlivet. Det er ingen tvil om at pressen skal spille en uavhengig og samfunnskritisk rolle i vårt samfunn. De skal offentliggjøre stoff av allmenn interesse, men pressen går ofte for langt i å offentliggjøre private opplysninger som bare tjener til å tilfredsstille vår nysgjerrighet. Ytringsfriheten kan ikke påberopes for å legitimere den tiltagende grafing i menneskers privatliv. Hvis man ikke iverksetter tiltak for å stoppe denne utvikling er det fare for at tilstandene i norsk presse etter hvert vil nærme seg tilstandene i England og USA der offentlige personer nærmest har mistet retten til et privatliv. En slik utvikling er etter min mening svært uheldig og undergraver pressens tiltenkte funksjon.

7. Litteraturliste

- Aal, Jørgen Rettergang og menneskerettigheter: den europeiske
 Menneskerettighetskonvensjonen artikkel 6 og norsk
 Straffeprosess.
 Oslo: Universitetsforlaget, 1995
- Allern, Sigurd Kildenes makt
 Oslo: Pax forlag A/S, 1996
- Andenæs, Johs. Privatlivets fred: streifelys over et moderne rettsproblem.
 Tidsskrift for rettsvitenskap 1958, s. 369-404.
- Andenæs, Johs. Ytringsfrihet og personlighetsvern.
 Jussens venner 1981 nr. 9/10, s. 367-381
- Andenæs, Mads T. Stopp pressen!?: om ytringsfrihet og personvern
Elvik, Halvor Oslo: Universitetsforlaget, 1984
- Barendt, Eric Freedom of speech
 Oxford: Clarendon Press, 1987
- Barendt, Eric (red.) Libel and the media: the chilling effect
 Oxford: Clarendon Press, 1997
- Barendt, Eric Media Law: cases and material
Hitchens, Lesley London: Pearson education, 2000
- Bratholm, Anders Straffeloven: kommentarutgave, tredje del, forseelser
Matningsdal, Magnus Oslo: Universitetsforlaget, 1998
- Danelius, Hans Manskliga raatigheter i europeisk praxis: en kommentar till
 Europakonventionen om de manskliga rattigheterna.
 Stockholm: Norstedts juridik, 2000

- Davila, Andres Libel law and the press
Zurich: International Press Institute, 1971
- Eckhoff, Torstein Rettskildelære
Helgesen, Jan E. Oslo: Universitetsforlaget, 2001
- Eggen, Kyrre Ytringsfrihet
Oslo: J.W. Cappelens Forlag a.s., 2002
- Eggen, Kyrre Norges internasjonale forpliktelser på ytringsfrihetens område
Særskilt vedlegg nr.1 til NOU 1999: 27
- Eggen, Kyrre Vernet om ytringsfriheten etter art. 10 i den europeiske
Menneskerettighetskonvensjonen: med særlig vekt på
Ytringsfriheten i kringkastingmediene.
Oslo: Universitetsforlaget, 1994.
- Germer, Peter Ytringsfrihetens væsen
København: Juristforbundets Forlag, 1973
- Harestad, Hans K. Ytringsfrihet og personvern
Oslo: Det juridiske fakultetsbibliotek, spesialoppgave.
- Helset, Per Norsk statsforfatningsrett
Stordrange, Bjørn Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1998
- Mæland, Henry John Ærekrenkelser
Bergen: Institutt for offentlig rett, universitetet i Bergen, 1983
- Schiøtz, Cato ”Privatlivets fred”: en studie omkring straffeloven § 390
Oslo: Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet, 1975

- Tokvam, Ole E. Personvern og straffeansvar: straffeloven § 390
Oslo: Tano, 1995 (CompLex; 4/95)
- Wolland, Steingrim Budbringerens dilemma: om ytringsfrihet, presseetikk og
Øvrum, Rolf Redaktøransvar. Fredrikstad: institutt for journalistikk, 1992
- Øy, Nils E. Etiske klageorganer og forholdet til domstolene
Fredrikstad: Institutt for Journalistikk, 1996

8. Dommer fra den europeiske menneskerettighetsdomstol

Barford	European Court of Human Rights Barford judgment of 22 February 1989
Bergens Tidene	European Court of Human Rights Bergens Tidene judgment of 2 May 2000
Bladet Tromsø	European Court of Human Rights Bladet Tromsø judgment of 20 May 1999
Dalban	European Court of Human Rights Dalban judgment of 28 September 1999
De Haes and Gijssels	European Court of Human Rights De Haes and Gijssels judgment of 24 February 1997
Fressoz and Roire	European Court of Human Rights Fressoz and Roire judgment of 21 January 1999
Jersild	European Court of Human Rights Jersild judgment of 23 September 1994
Krone Verlag	European Court of Human Rights Krone Verlag GmbH & Co. Kg. judgment of 26 February 2002
Lingens	European Court of Human Rights Lingens judgment of 8 July 1986
Markt Intern Verlag	European Court of Human Rights Markt Intern Verlag GmbH and Klaus Beermann judgment of 20 November 1989
News Verlag	European Court of Human Rights News Verlag Judgment of 11 January 2000

Nilsen and Johnson European Court of Human Rights
Nilsen and Johnson judgment of 25 November 1999

Observer and Guardian European Court of Human Rights
Observer and Guardian judgment, 26 November 1991

Schwabe European Court of Human Rights
Schwabe judgment of 28 August 1992

Silver European Court of Human Rights
Silver and Others judgment of 25 March 1983

Sunday Times European Court of Human Rights
The Sunday Times judgment of 26 April 1979

Sunday Times (No.2) European Court of Human Rights
The Sunday Times (No.2) judgment of 26 November 1991

Tammer European Court of Human Rights
Tammer judgment of 6 february 2001

X og Y v. Nederland European court of Human Rights
X and Y v. The Netherlands judgement of 26 march 1985

